

**Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет початкової освіти та соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти**

Мацюк Зоряна, Масюк Жанна, Яремчук Оксана

**Синтаксис української
мови для НУШ:
візуальний путівник у
таблицях і схемах**

Навчально-методичний посібник

Луцьк 2025

Рекомендовано до використання у освітньому процесі та друку
науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 9 від 21 травня 2025 року)

Рецензенти:

Коваленко Н.Д. – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Фенко М.Я. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти факультету початкової освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Мацюк К. Ю. – спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист української мови та літератури КЗЗСО «Луцький ліцей № 22 Луцької міської ради».

Мацюк З., Масюк Ж., Яремчук О. Синтаксис української мови для НУШ: візуальний путівник у таблицях і схемах. Електронний посібник. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. 178 с.

Навчально-методичний посібник «Синтаксис української мови для НУШ: візуальний путівник у таблицях і схемах» містить таблиці з дидактичним матеріалом, що спрямовано на продуктивне засвоєння та максимальну активізацію здобувачів освіти. Дібрано систему тренувальних вправ зі синтаксису, завдання для самостійної роботи, тести для самоконтролю, які сприятимуть закріпленню вивченого матеріалу і спрямовані на поглиблення і систематизацію знань з метою оволодіння синтаксичними нормами української літературної мови. Також запропоновано завдання творчого і пошукового характеру, мета яких – розвивати творчі й аналітичні навички здобувачів освіти. Практичні заняття спрямовані на вироблення в учнів умінь та навичок аналізувати мовний матеріал, класифікувати мовні явища.

У навчально-методичному посібнику розглянуто теоретико-практичні дослідження проблеми методики навчання синтаксису української мови на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного й компетентнісного підходів. Значну увагу приділено характеристиці методів, прийомів, форм і засобів навчання синтаксису української мови.

Посібник адресовано учителям української мови, студентам філологічних факультетів.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Словосполучення	6
Головне й залежне слово в словосполученні.....	7
Будова й види словосполучень за способом вираження головного слова.....	9
До словосполучень не належать.....	12
Головні члени речення.....	14
Граматична основа речення.....	14
Підмет.....	16
Присудок.....	18
Складений дієслівний присудок	20
Складений іменний присудок	22
Тире між підметом і присудком.....	24
Інфінітив як член речення.....	26
Другорядні члени речення.....	28
Додаток.....	28
Означення	30
Обставина.....	32
Однорідні члени речення.....	34
Тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.....	36
Відокремлені члени речення.....	39
Відокремлене означення.....	41
Відокремлена прикладка.....	42
Дієприкметниковий зворот.....	44
Відокремлений додаток	45
Відокремлена обставина.....	47
Дієприслівниковий зворот.....	49
Порівняльний зворот.....	51
Відокремлення зворотів.....	52
Вставні слова.....	54
Групи вставних слів.....	55
Розділові знаки при вставних словах.....	58
Звертання.....	60

Речення.....	61
Просте та складне речення.....	61
Односкладні та двоскладні речення.....	64
Повні та неповні речення.....	66
Поширені та непоширені речення.....	68
Ускладнене та неускладнене речення.....	71
Види речень за метою висловлювання та інтонацією.....	72
Види односкладних речень.....	74
Означено-особові речення.....	77
Узагальнено-особові речення.....	77
Безособові речення	79
Неозначено-особові речення.....	81
Називні речення.....	83
Складне речення.....	87
Складносурядне речення.....	90
Розділові знаки в складносурядному реченні.....	92
Складнопірядне речення.....	99
Розділові знаки в складнопірядному реченні	104
Безсполучникове речення.....	107
Розділові знаки в безсполучниковому реченні.....	109
Пряма мова.....	113

ВСТУП

Для сучасного словесника пошук нових форм і методів навчання – це завжди виклик. Мовно-літературна освітня галузь, відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, чітко визначила чотири групи результатів. Ці групи покликані створити максимальну взаємодію з кожним здобувачем освіти. Тому сучасний урок вивчення синтаксису – це сфера прояву знанневого й творчого потенціалу сучасного філолога.

Мета навчально-методичного посібника «Синтаксис української мови для НУШ: візуальний путівник у таблицях і схемах» – задіяти усі види навчальної діяльності, а саме: організаційний, пізнавальний, мовленнєвий, текстовий вид діяльності на сучасному уроці.

Посібник допоможе словеснику зорієнтувати учнів на знаннєвий компонент вивчення синтаксису. Запропоновані вправи познайомлять із найменшими одиницями синтаксису, допоможуть навчити правильно будувати усні та писемні висловлювання, письмово взаємодіяти з іншими особами в цифровому середовищі, досліджувати мовлення, застосовувати синтаксис для власної мовної творчості, аналізувати синтаксичні особливості різних текстів.

Візуальний путівник – це кейс таблиць і схем, які допоможуть і педагогам, і здобувачам освіти. Запропоновані завдання й форми роз'яснення неодмінно допоможуть учням опанувати систему теоретичних знань і практичних умінь із синтаксису, в умовах НУШ, з метою повного дотримання норм української літературної мови.

Словосполучення -
це щонайменше два
самостійних слова,
одне з яких є
головним, а інше -
залежним.

Наприклад:

джерельна вода,
дивитись фільм, прийти
вчасно, зелений сад,
яскраве сонце.

**Відмінність
словосполучення
від:**

Речення

словосполучення
не виражає
закінченої думки

Слова

словосполучення
точніше називає
предмет, ознаку,
дію, явище.

Наприклад:

- Пригода
- Цікава пригода
- Оленка розповіла про
цікаву подорож у гори

Головне й залежне слово в словосполученні

Головним є таке слово, від якого ми ставимо запитання.

Залежне слово - те, до якого ми ставимо запитання.

НАПРИКЛАД, у словосполученні *джерельна вода* **голове слово** - вода, бо від нього ставимо запитання, **а залежне слово** - джерельна.

яка?
джерельна вода

яка?
○ ⊗

ВПРАВИ

1. У запропонованих словосполученнях визначте головне та залежне слово, використавши зразок, поданий нижче.

який?
Білосніжний тюль

Гарний краєвид, прокинутися вранці, читає книгу, висока гора, дивитися у вікно, працювати старанно, світле майбутнє, учень школи, грати на піаніно, допомагати другові, ранкова тиша.

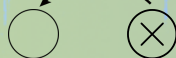
2. Вгадай кілька словосполучень, що відповідатимуть схемам:

Яке?

Яскраве сонечко

Який?

Як?

З чим?

Коли?

Будова й види словосполучень за способом вираження головного слова

Вид словосполучення	Спосіб вираження головного слова
Іменникове	іменник: гарна ^х сукня
Прикметникове	прикметник: повний ^х води
Числівникове	числівник: три ^х підручники
Займенникове	займенник: де ^х що незрозуміле
Дієслівне	дієслово: ходи ^х ти на плавання
Прислівникове	прислівник: глибоко ^х в морі

Види зв'язку слів у словосполученні

Узгодження

Керування

Прилягання

ВПРАВИ

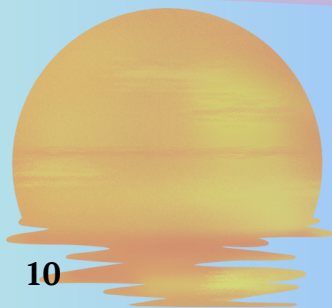
- ① Прочитайте подані словосполучення. Визначте, якою частиною мови є головне слово і запишіть тип словосполучення.

Червоний м'яч, бігти швидко, п'ять книг, її усмішка, читає книгу, новий телефон, третій поверх, зимовий день, йти додому, важливе рішення.

- ② Складіть ще 5 словосполучень різних типів (іменникові, прикметникові, дієслівні, числівникові, займенникові) та визначте їх типи.

- ③ Доберіть до кожного головного слова залежне:

Подорож, гуляти, світанок, зустріти, натхнення, музика, людина, друг.

Уявіть, що ви виграли квиток із запрошенням на футбольний матч Ліги чемпіонів.

Опишіть свої враження та події, що відбувалися на матчі.

Використайте якомога більше словосполучень.

Напишіть коротку розповідь про матч (5-6 речень).

Складіть діалог із товаришем, обговорюючи матч. Використайте не менше трьох словосполучень із попередніх речень.

Складіть список із 5-7 словосполучень, які опишуть ваші враження від матчу.

Уявіть, що ви коментатор матчу. Складіть короткий коментар (3-4 речення), використовуючи при цьому не менше трьох словосполучень.

ДО СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ НЕ НАЛЕЖАТЬ:

сполучення підмета з присудком:

кіт спить, Марічка втомилася;

сполучення іменника або займенника

із прийменником: *проти течії, під столом;*

однорідні члени речення, поєднані сполучниками:

квіти й трави, день і ніч;

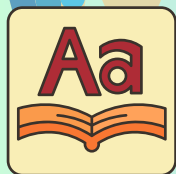
стійкі словосполучення
(власні назви, фразеологізми):

вискалити зуби, кіт у мішку;

складені форми слів:

нехай муркоче, буде радіти.

ВПРАВИ

1

Прочитайте поєднання слів. Випишіть лише словосполучення. Окремо назвіть ті, що не є словосполученнями. Поясніть (наприклад: сполучення підмета з присудком, прийменниковий зв'язок, однорідні члени речення, стійке сполучення слів або складена форма слова).

Учень читає, перед школою, дощ і вітер, Чорне море, високо чи низько, буду працювати, літній вечір, наді мною, гав ловити, під деревом, найбільш підготовлений, легкий вітерець, витрішки продавати, книга цікава, ранковий туман.

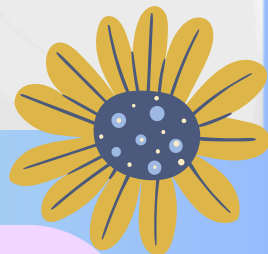
2

Запишіть п'ять власних прикладів поєднань слів, які не є словосполученнями:

Граматична основа речення

Речення - це слово або група слів, які пов'язані між собою за змістом та граматично.

Граматична основа -

основна частина речення, що складається з головних членів.

ПІДМЕТ

головний член речення, що означає особу, предмета або явище

Присудок

означає дію, стан або ознаку підмета

Що робить?
Що робив?
Що буде робити?

Хто?
Що?

ВПРАВИ

Уважно прочитай запропоновані поєднання слів. Визнач, чи є вони реченнями чи словосполученнями. Якщо це речення - підкресли його граматичну основу (підмет і присудок). Якщо це словосполучення - визнач головне і залежне слово.

Учень намалював прапор України.

Трав'яний гірський чай.

Сонце сяє яскраво.

Мандрівка в Карпати.

Сніг вкрив землю.

Колоритний гуцул.

Красиві вулиці Яремча.

Подорожувати Україною.

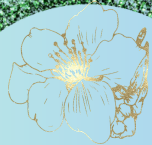
Учні радіють мандрівці.

Багряна ружа.

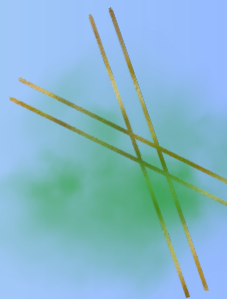

Запишіть прості речення. Визначте в кожному підмет і присудок.

1. Сонце зійшло над горою Піп Іван.
2. Діти граються у двориках Ужгорода.
3. Мама готує на вечерю карпатські галушки.
4. У горах пішов дощ.
5. Книга карпатського мудреця лежить на столі.
6. Вітер хитає смереки.
7. На вулицях Мукачева чути спів.
8. Іванко й Марічка пасли отару овець.
9. Весняні квіти розцвіли в горах.
10. Собаки гавкали біля воріт дядька Петра.

ПІДМЕТ

Простий (виражений
одним словом)

це головний член
речення, який
вказує про кого або
про що йдеться в
реченні

Складений
(виражений
сполученням слів)

У ролі простого підмета
виступають іменники,
займенники, числівники,
вигуки, інфінітиви

Багато громів упало
з неба.
(А. Малишко)

Луцьк — місто з
багатою історією

1. Словосполученням із кількісним значенням
2. Словосполученням «іменник + іменник».
3. Цілим реченням.
4. Складною власною назвою.
5. Фразеологізмом.

ВПРАВИ

Виділи в реченнях підмет, надпиши, чим він виражений.

1. *Хто правду любить, той наш брат.*
2. *Жити у небі і гинути в леті — осуд старих журавлів.*
3. *Туман восени обіцяє теплу днину.*
4. *До першої зірки розлунюватиметься далеко дівочий перегук.*
5. *Одно зацвіло, а друге зав'яло, навіки зав'яло.*
6. *Та сім'я яворів невесела уклонила кінноті до ніг.*

Виділи в реченнях підмет, укажи його вид (простий, складений).

1. *І ніхто і не бачить, і не знає.*
2. *Всі ці картини – лише імпровізації.*
3. *Ще в заметеній снігом землі спить до слушної пори цілий світ.*
4. *Далі на пагорбах звівся цілий масив довжелезних сліпучо-білих будинків.*
5. *І три зорі дивитимуться в ясла.*
6. *Сокіл з орлом купається, сокіл орла питається.*
7. *Поставили ми з батьком перемети в Десні і пливемо до куреня.*

ПРИСУДОК

це головний член речення, що означає дію, стан або ознаку підмета і граматично пов'язаний з ним.

Марія намалювала прекрасну картину.

Сергій буде грати на скрипці в університеті.

На уроці вони б'ють байдики, замість того, щоб слухати вчителя.

Простий дієслівний

одним дієсловом

складеною формою
майбутнього часу

фразеологізмом

ВПРАВИ

Виділи в реченнях присудок. Вкажіть його тип.

1. *Моїми друзями стали книги.*
2. *Міниться-грає проміння трави.*
3. *Тихо-тихо, лише кулі тьох та тьох.*
4. *Він виявляв глибокий інтерес до цієї справи.*
5. *Ми, бідні, не маємо ні грошей, ні поля.*
6. *Часто цілими місяцями я не брався ні за холодну воду.*
7. *Позаду нас була канава з водою, болотом, дерезою.*
8. *Тієї доби увечері сиділа я собі дома і писала листи.*
9. *Студійці нерішуче почали малювати.*
10. *А між тим у Сашка з першого дня у війську були чималі неприємності.*

**Придумайте речення, з
фразеологізмами в ролі присудків:**

1. *Бити байдики.*
2. *Прикусити язика.*
3. *Намотати на вуса.*
4. *Сміятися на кутні.*
5. *Дати гарбуза.*
6. *Пекти раків*

Складений дієслівний присудок виражений:

1

двома дієсловами, перше з них — допоміжне, а друге — інфінітив

2

прикметником і дієсловом-інфінітивом

3

прислівником і дієсловом-інфінітивом

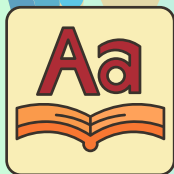
стати
почати
перестати
кинутися
зостатися
намагатися
пробувати
збиратися
братися

Допоміжні дієслова

могти
хотіти
мусити
мати
вміти
повинен
зобов'язаний
готовий
змушений
здатний

можна
треба
потрібно
слід

ВПРАВИ

Прочитайте речення. Знайдіть у них складені дієслівні присудки та визначте, з яких компонентів вони складаються.

1. Ми збираємося їхати на море.
2. Бабуся вміє чудово готувати.
3. Мама почала прибирати в кімнаті.
4. Я маю намір закінчити цю роботу до вечора.
5. Діти треба добре вчитися.

Доповніть подані речення відповідним складеним дієслівним присудком.

1. Ми ... поїхати на екскурсію.
2. Учні ... виконувати ці завдання.
3. Мама ... купити нові меблі.
4. Ви ... залишитись у класі після уроків.
5. Я ... намагатися це зробити.

Складений іменний присудок виражений:

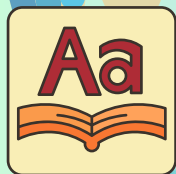
дієслова- зв'язки

бути,
робитися,
здаватися,
залишатися,
видаватися,
іменуватися,
ставати

Позиція прикметника

якщо перед підметом і за умови, що в реченні більше немає присудка, тоді цей прикметник буде виконувати роль означення

якщо після підмета й за умови, що в реченні більше немає присудка, тоді цей прикметник буде присудком

ВПРАВИ

Прочитайте речення. Знайдіть у них складені іменні присудки та визначте, з яких компонентів вони складаються.

1. Мій брат є студентом університету.
2. Ця книга видалася мені цікавою.
3. Художник стане головним героєм виставки.
4. Він має репутацію доброго та відповідального учня.
5. Ці квіти здаються мені дуже гарними.

Доповніть подані речення відповідним складеним іменним присудком.

1. Цей фільм ... справді цікавим.
2. Мій друг ... відмінним футболістом.
3. Ця картина ... справжнім шедевром.
4. Завтрашній день ... високий.
5. Мої батьки ... людьми великої душі.

Складіть 3-4 речення зі складеними іменними присудками, використовуючи різні дієслова-зв'язки (бути, ставити, здаватися, оцінюватися тощо). Обґрунтуйте вибір компонентів присудка.

Тире між підметом і присудком

підмет чи присудок виражені особовим або питальним займенником

обидва головні члени речення виражені іменниками

до складу присудка входять порівняльні сполучники

підмет і присудок або один із цих членів виражений інфінітивом

перед присудком, вираженим іменником, стоїть частка **не**

присудок, виражений іменником у Н.в. або інфінітивом, приєднується до підмета за допомогою слів

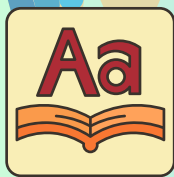
це, оце, то, ось

перед присудком є другорядний член речення, що відноситься до нього

обидва головні члени речення виражені кількісними числівниками

присудок виражений прикметником або присвійним займенником

при підметі, вираженому займенником для смислового та інтонаційного виділення

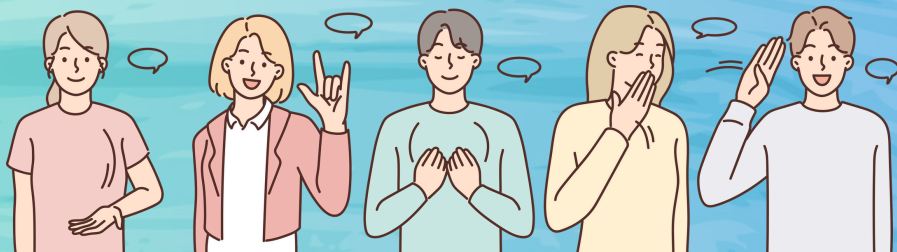

ВПРАВИ

Запиши речення, постав, де треба, тире між підметом і присудком. Виділи граматичну основу.

1. Мова це душа народу.
2. Зневажить мову мамину біда.
3. Мовчання мови то оббитий цвіт.
4. Мова одна з найважливіших складових державотворення.
5. Ми не пришельці, не гості у батьківській хаті.
6. Рідна мова то найособистіша і найглибша сфера обстоювання свого «я».
7. Слово не значок, не символ.
8. Слово це вогонь.
9. Для мене слова це моя булава, хорогви мої, бунчуки і клейноди.
10. Силою примушувати народ зрікатися рідної мови найбільший злочин.
11. Ти половець, ти правнук печеніга.

ІНФІНІТИВ ЯК ЧЛЕН РЕЧЕННЯ

01

ПІДМЕТ

02

ПРИСУДОК

03

ДОДАТОК

04

ОЗНАЧЕННЯ

05

ОБСТАВИНА

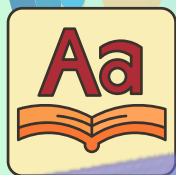
Читати книги — це корисно.

Моє бажання — читати щодня.

Вона хоче читати цікаві книги.

Моя мрія прочитати книгу здійснилася.

Я пішов до парку читати на свіжому повітрі.

ВПРАВИ

З'ясуй синтаксичну роль виділених інфінітивів.

1. Досвідчене око навчилося вивчати й мовчати.
2. Мені подобалося обідати в тітки.
3. Ось промовець незалежний кличе люд здобути волю, запалити гнів народний.
4. Останні хмари спішать пригорнутися до поважного лона гір.
5. Додому він вертався умирати...
6. Думка купити ножі всім дуже сподобалася.
7. Той дід був поїхав до міста продавати городину.
8. Ну, так я вас навчу шануватись.
9. Я ходив три ночі на запашне сіно весни виглядати.
10. Відпустіть мене ще побродити по лісових хуторах.

Перетворіть прості речення, в яких дієслова в особовій формі замініть на інфінітив:

Я люблю читати. →

Вона планує поїхати. →

Ми будемо вчитися. →

ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Додаток — це другорядний член речення, що означає предмет, на який спрямована дія або щодо якого ця дія відбувається.

Додаток підкреслюємо
пунктиром:

Найчастіше додаток виражається іменником і займенником, рідше — прикметником, числівником, інфінітивом, словосполученням, фразеологізмом.

Додаток відповідає на питання:
кого? чого?
кому? чому?
кого? що?
ким? чим?
на кому? на чому?

Види додатків

Прямий

Непрямий

ВПРАВИ

Підкресли в реченнях додатки.

1. Цього року старожили не бачили різдвяних зір...
2. Кожного вечора я зачаровано слухав гру сестри на фортепіано.
3. Прикипіли ноги до постаменту...
4. Минуле вмерзає в кригу.
5. А що скажу я матері старій?!
6. А я до вас забігла лопати позичити.
7. Мокій не їсть у пости скоромного.

Постав придієслівні додатки в правильну відмінкову форму.

1. Отже, я тебе взяв (свідок).....
2. Одна з цих помилок спричинилася (плутанина) між князями полоцької і смоленської гілок Рюриковичів.
3. Як вийшли з канцелярії, то Грициха докоряла ще дорогою (чоловік).....
4. А тепер прошу пробачити (я).....
5. Учися (чистота і простота)...
6. Забудь про вежі темної гордині.

Ознáчення — другорядний член речення, що вказує на ознаку предмета.

Відповідає на питання

означення, виражене словом, що має такий самий рід (в однині), число й відмінок, що й означуване слово

форми різних частин мови, що вказують на ознаку або належність предмета

Узгоджене означення

лісові квіти
сувора вимога
лісові насадження
великий будинок

Неузгоджене означення

квіти з лісу
вимога читати
насадження з дубків
будинок праворуч

ВПРАВИ

Виділи в реченнях означення.

1. На київських вулицях починали засвічувати ліхтарі.
2. Кожна квітка п'янка по- своєму.
3. За їхньою грою із цікавістю спостерігав якийсь пан із ясними блакитними очима.
4. У мене є препогана звичка усамітнюватися.
5. Вона з молодих літ заопікувалася садом і стала безперечним авторитетом для жінок селища в цій галузі.
6. За плотом задзвеніли потривожені бджоли і почали вилітати зі свого житла.

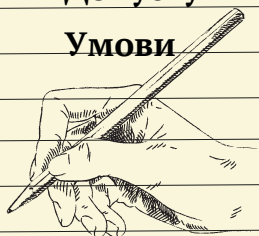
Виділи узгоджені означення червоним маркером, а неузгоджені – синім.

1. На мет на чотири особи вони придбали напередодні.
2. Розлукою нудною чи тяжкою, все в світі цім кінчається, усе!...
3. І осяяло яскравим світлом і церкву, і садибу нашу давню, і криницю при акації.
4. Годинник на тумбочці показував сьому.
5. Я беру також вишиту прабабину сорочку, набір червоних футболок, білих блузок та чорних спідниць, кілька пар взуття на підборах-«шпильках».

Обставина — це другорядний член речення, що вказує на місце, час, умову, причину, спосіб дії або її інтенсивність.

Види обставин за значенням

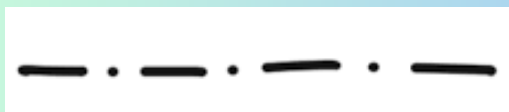
☐ Спосіб дії	☐ Допусту
☐ Міри й ступеня	☐ Умови
☐ Місця	
☐ Часу	
☐ Причини	
☐ Мети	

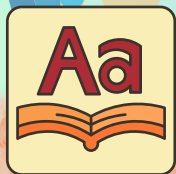

Виражається іменником, прислівником, інфінітивом, дієприслівником або фразеологізмом

Відповідає на запитання як? де? коли? звідки? чому? навіщо? якою мірою? яким чином? тощо.

**Підкреслюємо обставину –
пунктир крапочка.**

ВПРАВИ

Виділи в реченнях обставини.

1. Але якось розмова велась через силу. 2. Прости мене, я згарячу забувся. 3. Прокинувся рано від того, що хтось сильно штовхнув його в бік. 4. І біжить до сина Україна одганяти знавіснілу смерть. 5. Я буду крізь сльози сміятись. 6. Мати буде схвильована моїм приїздом. 7. Притулку (вітер) шукає і в розпачі б'ється, і з тихого щастя людського сміється. 8. Коли б мені отих дітей найти де-небудь.

Виділи обставини. Вкажи їхній вид

1. Дім силою будують, а розумом скріплюють. 2. При вологій весні озимина буде доброю. 3. Розмовляли мало, однак прощались боляче. 4. Біга Катря боса лісом, біга та голосить. 5. Навіть про їжу забув через ту роботу. 6. Червоним великим колом заходило сонце. 7. У густім зеленім березовім гаю над Дністром весело щебетали пташки. 8. Я на крилах пісні лину знов.

ОДН РІДНІ

акові члени речення

акове питання на яке

відповідають

е слово з яким

пов'язані

Між однорідними членами речення **СТАВЛЯТЬ КОМУ**, якщо вони:

Між однорідними членами речення **НЕ СТАВЛЯТЬ КОМУ**, якщо вони:

Не з'єднані
сполучниками

Однорідні члени
речення з'єднані
сполучниками **і(й)**, та в
пари (кому ставлять
тільки між парами)

З'єднані
повторюваними
сполучниками **і, й, та**
(у значенні і)

З'єднані
сполучниками **а,
але, та** (у значенні
але)

З'єднані
неповторюваним
сполучником **і** або **та**
(у значенні і)

ВПРАВИ

Доповніть речення, використовуючи однорідні члени.

1. Дівчинка принесла до школи....
2. На музичному концерті можна почути....
3. Бабуся навчила нас готувати...
4. У бабусиному саду рости...
5. Улітку ми традиційно...

Перепишіть речення, замінюючи повторювані члени речення на однорідні. Поясніть, як змінюється структура та значення речей.

1. Ми пішли до парку, до лісу, до річки.
2. Батьки купили нові куртки, нові штани нові, черевики.
3. Ми хочемо навчитися грати на гітарі, на фортепіано, на барабанах.
4. Марія любить малювати олівцями, фарбами, аквареллю.
5. Учні підтримують оцінки за контрольні роботи, за домашні завдання, за участь у дискусіях.

Творче завдання

Уявіть, що ви - організатор шкільного ярмарку.

Складіть оголошення, в якому будуть використані однорідні члени речення для опису різноманітних товарів та послуг, які будуть представлені на ярмарку.

Тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами

Іноді тире може ставитися й перед однорідними членами (замість двокрапки)

Тире ставимо після однорідних членів речення перед узагальнювальним словом: О, О, О — УС.

Приклад:

*Мости, семафори, тунелі — все
утікає назад (Іван Багряний).*

Приклад:

Наскладав Павло грошей на машину і все
необхідне для неї — килими, фіранки, брезент і
— металеві каністри під бензин та мастило

ВПРАВИ

**Виділи непоширені звертання червоним маркером,
поширені – зеленим.**

1. Котику сіренький, не ходи по хаті...
2. Пізнє літо, святкуй беззаконня!
3. О світе ясний, світе радісний, ти згас навік.
4. Вітри із далекої далечі, куди ви, чудні, спішіте?
5. Вибачте, жінко, скільки вам років?
6. Присядь, кохана, ближче біля мене.
7. Подивіться, мамо, як сади цвітуть.
8. Приходь до мене, опівнічна зірко.
9. Верни до мене, пам'яте моя.
10. Гей, мандрівниче, спинися і по втомі вечоровій подивись, як денні думи перехвилює ріка.

Розстав пропущені розділові знаки в реченнях зі звертаннями.

1. Дозвольте ж друзі і мені відкрити серце думку слово.
2. Привіт тобі Сонце!
3. Привіт тобі Воле від серця мого і народу!
4. Не треба мій друже не треба напоювать сумом пісні.
5. Прощай чорнобрива!
6. Прощай моє ясне сонечко!
7. Не дивися доле так журливо.
8. На ясні зорі і на тихі води щемлива доле виведи мене.

ВПРАВИ

Вставні конструкції (слова, словосполучення, речення) виражають ставлення мовця до сказаного. Вони не несуть нової інформації, а лише певним чином оцінюють або уточнюють основне повідомлення.

Оберіть серед слів лише вставні:

Буквально, все-таки, по-перше, приблизно, якраз, мовляв, принаймні, отже, причому, тільки, між іншим, як завжди, крім того, притому, будь ласка, навіть, до речі, майже, щоправда.

Розстав пропущені розділові знаки. Вставні слова виділи.

1. Деякі тварини наприклад ворони і зайці зустрічаються майже в усіх гірських зонах світу.
2. Деякі сорти садових рослин вирощуються вже протягом століть наприклад сорти троянд «Франція» «Подарунок Мальмезона» «Дружина Карла Друшки».
3. Ось наприклад назви нових сортів квітів тюльпани «Мідний вершник» і «Синій птах».
4. Туман іде через ліс а може цар Едін?
5. Чи замалу чи може завелику одержу матимуть думки мої?
6. Хруснули гілки але здавалось зашумів весь ліс.

ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

відокремлені
означення

відокремлені
обставини

відокремлені
додатки

відокремлені
уточнювальні
члени речення

Відокремлені уточнювальні члени речення відповідають на питання: **а який саме? а як саме? де саме? а коли саме? а що(хто) саме?** Вони уточнюють, конкретизують попередні члени речення, звужуючи або обмежуючи їх значення, або виділяються для посилення їхнього змісту і значення, стоять безпосередньо після слова, яке конкретизують.

Другорядні члени речення, які для підсилення їх смислової ролі виділяються в усному мовленні інтонацією й паузами, а на письмі — відповідними розділовими знаками, називаються **відокремленими**.

ВІДОКРЕМЛЕНЕ ОЗНАЧЕННЯ

*стосуються члена речення,
вираженого особовим займенником*

*стоять після означуваного слова-
іменника, особливо якщо перед ним уже є
означення*

*виражені дієприкметниковим зворотом,
що стоїть після означуваного слова*

*виражені дієприкметниковим зворотом або
одиничним дієприкметником, що стоїть перед
означуваним словом, але має обставинно-причинове
значення*

**Умови
відокремлення
неузгоджених
означень**

Якщо означення виражене іменником у непрямих відмінках, стоїть перед або після означуваного слова (іменника, займенника, власної назви)

- Йому усміхалося її личко, біло-рум'яне, з ясними очима, з чорними бровами (П. Мирний).
- Невеличка, метка й жвава, з веселою усмішкою на виду, вона так і вабила до себе (П. Мирний).

Якщо неузгоджені означення виражені інфінітивом, перед якими можна поставити «а саме»

- У мене було тільки одне бажання — **встигнути на потяг**.

Ще спить земля, укутана снігами (Д. Луценко)

Як вона там, бідолашна? (М. Стельмах)

І ми пішли, палкі, веселозорі (А. Малишко)

*Здивований, хлопець постояв ще трохи, а потім
рушив (Є. Гуцало).*

ВПРАВИ

Розстав пропущені розділові знаки, виділи відокремлені означення.

1. *Налита сонцем і вітрами хлюпоче веснами весна.*
2. *Стривожені світлом звірятка заворушилися збилися в одну купку.*
3. *Голова мов налита чим важким хилиться.*
4. *Пожовклі від болю стелились листки восени.*
5. *Млою ночі оповитий скаче кінь білокопитий креше іскорки-огні.*
6. *Він дивиться на своїх солдатів затуманеними очима укритий сірою щетиною.*
7. *Аркуші паперу списані дрібним письмом встигли пожовкнути...*
8. *Окутана вишняками і тінями німує його хата...*

Складні речення перебудуй на прості, ускладнені відокремленим означенням.

1. *Попід горою вилась балка, яку вкривали садки.*
2. *Пахне літом земля, яка вкрита стиглими колосками.*
3. *Юнак, якого зачарувала ніжна музика, зупинився в нестямі.*
4. *І я, що закохався у життя, летів стрілою до свого порога.*
5. *Хвилювалось жито, яке розбудив весняний вітерець.*
6. *Птахолови минали березовий гай, що був пронизаний пасмами світла.*

ПРИКЛАДКА ЯК РІЗНОВИД ОЗНАЧЕННЯ

Прикладка уточнює значення означуваного слова (це слово є ширшим поняттям, а прикладка — вузким)

це різновид означення, виражене іменником

Із двох іменників — власної назви й загальної назви — прикладкою є:
загальна назва, якщо власна назва — ім'я людини;
власна назва, якщо це клички тварин або назви неістот (річок, міст, островів тощо)

прикладка вказує на ознаку предмета і водночас дає йому іншу назву

За прикладку не треба вважати:
сполучення: хліб-сіль, батько-мати, жар-птиця;
прізвища до імен та імен по батькові: Остапчук Петро Володимирович;
сполучення синонімів та антонімів: путь-дорога, стежки-доріжки, рід-плем'я, імпорт-експорт, купівля-продаж

професія, рід занять

вік людини, стать

національність, місце проживання

назви міст, сіл, річок, гір, планет тощо

назви творів, торгівельних марок, продуктів харчування

назви установ, закладів

якісна характеристика

ВПРАВИ

Виділи в реченнях прикладку.

1. Які є диво-люди на землі!
2. Немає народів-каїнів, Та й немає народів-авелів.
3. Сценарій «Аероград» я написав за два з половиною місяці.
4. Перекладач Куліш заслуговує на шану.
5. Базіка Петро Ткаченко не додержав слова...
6. А де ж та річенька Глибочиця, в які втекла вона краї?
7. Війнуло громом з Тясмина-ріки.

Запиши прикладки з означуваними словами.

Озеро/Світязь, річка/Горинь, Дунай/ріка, Ведмідь/гора, богатир/
Котигорошко, Микола/ студент, панна/Інна, газ/метан, рослина/
календула, буркун/зілля, трава/звіробій, полин/ трава, танець/
гопак, грибок/маслючок, пес/Бурко, Квачан/собака, птах/орел,
ворон/птах.

Дієприкметниковий зворот

Дієприкметник разом із залежними від нього словами називають дієприкметниковим зворотом.

Слово, від якого залежить дієприкметниковий зворот, називають означуваним або пояснювальним.

Якщо дієприкметниковий зворот стоїть перед означуваним словом, то його не відокремлюють комою

Якщо дієприкметниковий зворот стоїть після означуваного або ж пояснювального слова в середині речення, то його відокремлюють комами з обох боків.

Якщо дієприкметниковий зворот стоїть після означуваного (пояснювального) слова, то його відокремлюють комою

ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ДОДАТОК

ПОЧАТОК ІЗ:

*крім, окрім, опріч, наприклад,
за винятком, зокрема,
особливо, на відміну від, навіть,
поряд з*

означати предмет, який чимось відрізняється від інших названих у реченні предметів (вони приєднуються до речення прийменниками крім, опріч, на відміну від, за винятком);

конкретизувати зміст сказаного (приєднуються словами наприклад, зокрема, навіть);

вказувати на заміщення предмета (такі приєднуються прийменником замість).

ВПРАВИ

Перепишіть речення, розставляючи розділові знаки при відокремлених обставинах. Прочитайте ці конструкції, опустивши відокремлені обставини. Дослідіть, як зміниться зміст й емоційне забарвлення речень. Зробіть висновок про стилістичну роль відокремлених обставин у мовленні.

1. Умирають майстри залишаючи спогад як рану.
2. Поки геній стоїть витираючи сльози метушлива бездарність отари свої пасе.
3. Стогне завія до рання зламавши об лїс крило.
4. Усохлий дуб насупившись рогато червоний обрій настромив на ріг (з тв. Л. Костенко).

Перепишіть речення й обґрунтуйте, чому в них не відокремлюються обставини.

1. Я був молодий, здоровий: міг працювати не втомившись (О.Довженко).
2. Годі вже панами сидіти згорнувши руки (І. Нечуй-Левицький).
3. Із вирію летять курличучи ключі (М. Зеров).
4. До роботи йде плачучи, а до танців скачучи (Нар. творчість).
5. Вона сиділа замислившись (Ю. Яновський).
6. Василько працював не покладаючи рук.

ВІДОКРЕМЛЕНА ОБСТАВИНА

Завжди відокремлюються обставини, якщо вони виражені:

дієприслівниковими зворотами:

Заплакала хвиля, упавши до ніг;

одиничними дієприслівниками:

*Пташині хори, натомившись,
поволі затихають.*

Відокремлюють обставини, виражені
іменниками зі словами незважаючи на ...,
починаючи з ..., на випадок ..., за наявності ...

ОБСТАВИНИ НЕ ВІДОКРЕМЛЮТЬ

Якщо виражені
дієприслівниковим зворотом
фразеологічного типу

- Він говорив *не переводячи духу*.

Якщо виражені одиничним
дієприслівником зі
значенням способу дії

- Сашко сидить *накупившись*.

Якщо однорідні обставини
поеднуються неповторюваним
сполучником і

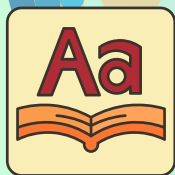
- Бійці боролися мужньо і *не шкодуючи
свого життя*.

Якщо обставина виражена
дієприслівниковим зворотом, на
початку якого стоять підсилювальні
частки і, й, лише, тільки

- Вийду гуляти тільки *виконавши домашнє
завдання*.

Якщо обставини різні за значенням

- Учора над містом пройшла гроза.

ВПРАВИ

Перепишіть речення, розставляючи розділові знаки при відокремлених обставинах.

Прочитайте ці конструкції, опустивши відокремлені обставини.

Дослідіть, як зміниться зміст й емоційне забарвлення речень.

Зробіть висновок про стилістичну роль відокремлених обставин у мовленні.

1. Умирають майстри залишаючи спогад як рану.
2. Поки геній стоїть витираючи сльози метушлива бездарність отари свої пасе.
3. Стогне завія до рання зламавши об ліс крило.
4. Усохлий дуб насупившись рогато червоний обрій настромив на ріг (з тв. Л. Костенко).

Перепишіть речення й обґрунтуйте, чому в них не відокремлюються обставини.

1. Я був молодий, здоровий: міг працювати не втомившись (О.Довженко).
2. Годі вже панами сидіти згорнувши руки (Іван Нечуй-Левицький).
3. Із вирію летять курличучи ключі (М. Зеров).
4. До роботи йде плачучи, а до танців скачучи (Нар. творчість).
5. Вона сиділа замислившись (Ю. Яновський).
6. Як тільки з'являлася робота,
6. Василько працював не покладаючи рук.

Дієприслівниковий зворот

Дієприслівниковий зворот, як і окремий дієприслівник, у реченні виступає обставиною. В усній мові й одиничний дієприслівник, і дієприслівниковий зворот, як правило, виділяються паузами, а на письмі відокремлюються комами. Відокремлення дієприслівникового звороту не залежить від його позиції в реченні.

Дієприслівникові звороти, якщо вони виступають однорідними членами до невідокремлених обставин

Дієприслівникові звороти фразеологічного типу, якщо вони стоять безпосередньо після присудка

Дієприслівникові звороти, які за змістом тісно пов'язані з дієсловом-присудком

Одиничні дієприслівники, якщо вони стоять після присудка і вказують на спосіб дії (відповідають на питання як? яким способом?)

Випадки не відокремлення одиничного дієприслівника та дієприслівникового звороту

ВПРАВИ

Перебудуйте речення, замінюючи частину складного речення дієприслівниковим зворотом

Після того як шахіст зробив перший хід, він уже не сподівався на виграш.

Учні впевнено розв'язували задачі, тому що добре підготувались до контрольної роботи.

Якщо не знаєш точного значення слова, звернись до тлумачного словника.

Розкрий орфографічний словник, коли сумніваєшся в написанні слова.

Якщо зустрінеш слово іншомовного походження, візьми словник іншомовних слів.

Прочитайте речення. Розставте необхідні розділові знаки. Розподіліть: А - одиночний дієприслівник, Б - дієприслівниковий зворот

І я заплакавши назад поїхав знову на чужину.

Співають ідучи дівчат а матері вечерять ждуть.

А я стою похилившись думаю гадаю.

Там могили з буйним вітром в степу розмовляють розмовляють сумуючи.

Майнувши сірим хвостом дорога безшумно сховалася в зелені хлібів.

Зимовий вечір закуривши люльку розсипав зорі.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЗВОРОТ

Порівняльний зворот використовується для характеристики предметів, дій або ознак через порівняння з іншими.

Порівняльний зворот функціонує як один член речення, зазвичай виконує роль обставини способу дії, але може також виступати в ролі означення, додатка чи присудка.

Порівняльні звороти формуються в реченнях за допомогою сполучників, таких як:
мов, мовби, немов,
наче, неначе, ніби,
нібито, як, буцім і под.

Відокремлення зворотів

Не відокремлюємо порівняльний
зворот у таких випадках:

він є іменною частиною складеного присудка

*він виконує роль простого дієслівного присудка й
надає йому відтінку порівняння*

*перед порівняльним зворотом є слова
точнісінько, майже, зовсім*

*порівняльний зворот входить до складу
фразеологізмів*

*не ставиться кома у реченнях зі словосполученнями
типу не раніше як (ніж), більш як (ніж), менш як (ніж),
як слід, як треба, як повинно бути, незважаючи на
наявність слова як у їх складі*

Якщо зворот стоїть у середині
речення, то коми ставимо з
обох боків.

Виділяються комами
порівняльні звороти
як звичайно, як і раніше, як
навмисне, як правило, як
виняток, як один

ВПРАВИ

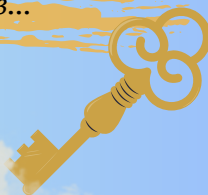
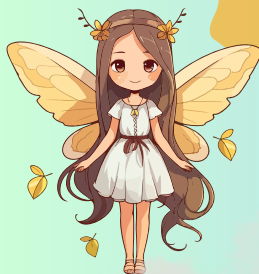

Прослухайте вірш Василя Симоненка та випишіть речення з порівняльними зворотами.

**Чи доцільно використовувати такі звороти в повсякденному житті?
Складіть свої 3-4 звороти.**

Продовжіть речення, використовуючи порівняльні звороти

1. Її голос звучав, як...
2. Він був сильним, наче...
3. Ранковий туман оповив місто, мов...

Створіть опис улюбленого героя казки чи оповідання. Використайте 5 різних порівняльних зворотів для його характеристики.

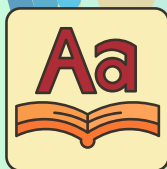
Приклад:

"Його очі були глибокі, як океан".

"Волосся блищало, наче золото на сонці".

"Його кроки були тихі, мов шепіт вітру".

ВСТАВНІ СЛОВА

ЗАВЖДИ ВСТАВНІ СЛОВА

по-перше

по-друге

отже

будь ласка

мабуть

щоправда

до речі

мовляв

крім того

як завжди

між іншим

НІКОЛИ НЕ Є ВСТАВНИМИ

навіть

майже

адже

особливо

отож

саме

тим часом

якраз

принаймні

все-таки

буквально

притому

причому

тільки

приблизно

насамперед

насамкінець

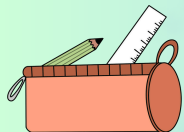
натомість

за наказом

за традицією

усі порівняльні
сполучники

Групи вставних слів і сполучень слів

Упевненість

звичайно,
безперечно

Невпевненість

може, мабуть

Ввічливість

вибачте, будь
ласка

Різні почуття

на радість, на
жаль

Джерело думки

по-моєму,
кажуть

Порядок
викладу думок

по-перше, отже

ВПРАВИ

Вставні конструкції (слова, словосполучення, речення) виражають ставлення мовця до сказаного. Вони не несуть нової інформації, а лише певним чином оцінюють або уточнюють основне повідомлення.

Оберіть серед слів лише вставні:

Буквально, все-таки, по-перше, приблизно, якраз, мовляв, принаймні, отже, причому, тільки, між іншим, як завжди, крім того, притому, будь ласка, навіть, до речі, майже, щоправда.

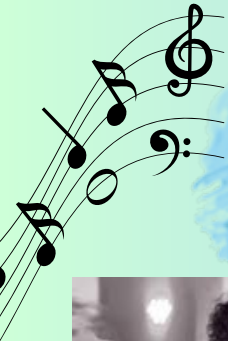
Розстав пропущені розділові знаки. Вставні слова виділи.

1. Деякі тварини наприклад ворони і зайці зустрічаються майже в усіх гірських зонах світу.
2. Деякі сорти садових рослин вирощуються вже протягом століть наприклад сорти троянд «Франція» «Подарунок Мальмезона» «Дружина Карла Друшки».
3. Ось наприклад назви нових сортів квітів тюльпани «Мідний вершник» і «Синій птах».
4. Туман іде через ліс а може цар Едін?
5. Чи замалу чи може завелику одержу матимуть думки мої?
6. Хруснули гілки але здавалось зашумів весь ліс.

Сьогодні пісня "По-моєму" гурту "Скрябін" є дуже популярною, адже творчість Андрія Кузьменка залишається актуальною для багатьох поколінь. У ній поєднуються щирість, гумор і глибокий зміст, який змушує замислитися над життям, особистими почуттями та нашими переконаннями.

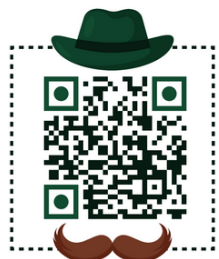
Напишіть короткий текст (5-6 речень) про свої міркування на тему життя, використовуючи вставні слова, наприклад:

"по-моєму";
"мабуть";
"можливо";
"здається".

Завдання:

Прослухати цю пісню, щоб краще зрозуміти її настрій і зміст. Зверніть увагу на використання вставних слів, таких як "по-моєму", які надають тексту особливої виразності та підкреслюють суб'єктивний погляд виконавця на навколишній світ.

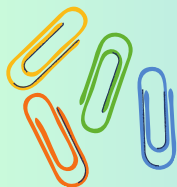

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ ВСТАВНИХ СЛОВАХ

1. З одного боку, якщо
стоять на початку або
в кінці речення

2. З обох боків, якщо
стоять в середині
речення

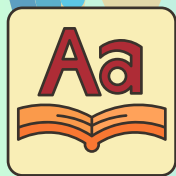
Приклади:

Мабуть, дощ припинився?
Дощ припинився, мабуть.

Дощ, мабуть,
припинився.

ВПРАВИ

Визначте, до якої групи належать видані вставні слова / словосполучення.

Поясніть, де вони виділяються комами.

Він, звичайно, приїде сьогодні.

Ця робота, на мою думку, потребує поточного опрацювання.

Отже, ми можемо починати.

На щастя, дощ відмовився.

Як відомо, ця проблема є актуальною.

Поставте пропущені коми при вставних словах і словосполученнях:

Я гадаю вам варто ретельніше підготуватися.

Звичайно ми повинні мати всі можливі варіанти.

Напевно ваша пропозиція заслуговує на увагу.

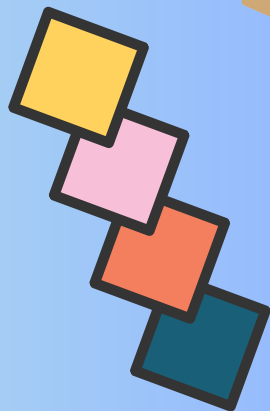
Можливо ця інформація допоможе нам у вирішенні проблем.

На жаль я не хочу завершити роботу вчасно.

Прочитайте речення. Знайдіть у них вставні слова та поставте коми.

Отже, щоб знайти площу трикутника, потрібно знати довжину його основи та висоти. Як відомо, сума кутів трикутника досягає 180 градусів.

Звичайно, при розв'язанні рівня важливо правильно виконувати дії. Мабуть, ми маємо перевірити всі умови завдання, перш ніж знайти відповідь. На жаль, деякі учні допускають помилки при обчисленнях.

Звертання – слово або словосполучення, що називає того, до кого чи до чого звертаються з промовою.

Татусю

Скільки є в нас, любі друзі,
Для звертання ніжних слів...

Д. Білоус

ЗВ, ...

Донечко

Синочку

Матусенько

Звертання може стояти у реченні в будь-якій позиції

ЗВ! ...

Звертання ніякої синтаксичної ролі в реченні не виконує.

..., ЗВ, ...!

..., ЗВ!

За будовою звертання може бути

Непоширене

складається з
одного слова
(Мово, сину,
донечко).

Поширене

складається з двох
і більше слів
(Рідна мово,
любий сину,
мила донечко)

1. Частини складного речення можуть — поєднуватися — **без сполучника** — (за допомогою інтонації, на письмі – розділових знаків)

*і (й), та (=і), а, але, та(=але),
 проте, однак, чи;
 що, щоб, бо, оскільки, тому що
 та сполучних слів
 хто, який, чий, коли, де, куди
 та ін.*

2. Частини складного речення можуть поєднуватися за допомогою **сполучників** (сполучниковий зв'язок)

Запам'ятай

- Прості речення у складному об'єднані між собою за змістом та інтонацією.
- Між частинами складного речення робимо невелику паузу.
- У кінці кожної частини, крім останньої інтонація підвищується.
- Наприкінці складного речення інтонація знижується.

ВПРАВИ

Прочитайте наведені речення та визначте, чи є кожне з них простим (має одну граматичну основу) чи складним (має дві або більше граматичних основ).

1. Сонце зійшло, і птахи заспівали.
2. Діти гралися у дворі.
3. Коли настав вечір, ми запалили вогнище.
4. Мама готує вечерю, а тато читає газету.
5. На вулиці йде дощ.
6. Якщо буде гарна погода, ми підемо на прогулянку.
7. Книга лежить на столі.
8. Вітер хитає дерева, і листя падає на землю.
9. Птахи співають у саду.
10. Учень уважно слухає вчителя, щоб зрозуміти нову тему.

Визначіть тип зв'язку в складному реченні (сполучниковий, безсполучниковий).

1. Весна настала раптово, снігові кучугури розтанули за кілька днів.
2. Ніхто не підняв руки, і вчителька викликала мого товариша.
3. Сотні літ нас розпинали, Та не побороти, Бо не вмерла Україна, І не вмере ніколи (Д. Павличко).
4. Я так щедро кохав, я так вірив у зорі і очі...
5. На могилі моїй посадить молоду яворину, і не плачте за мною, за мною заплаче рідня...

Уяви, що ти — детектив, який розслідує загадкову справу. Для того щоб знайти підказки, вам потрібно працювати з різними типами речень.

Складіть профілі персонажів. Вигадайте 3-4 персонажі (реальних чи вигаданих) та напишіть по одному реченню про кожного, використовуючи різні типи речень.

Складіть короткий текст про розслідування. Використовуйте різні типи речень (5-6 речень) для опису ситуації, у якій ваші персонажі намагаються розгадати загадку.

Створіть гру! Напишіть 5 речень, але залиште одне слово пропущеним (можна підкреслити). Ваші однокласники повинні відгадати, яке слово відсутнє, і пояснити, чому саме воно підходить.

Проведіть дебати: обговоріть, який тип речення допомагає краще передати інформацію і чому. Проголосуйте!

За наявністю головних членів речення поділяються на дві групи

Односкладні

У реченні є один з
головних членів речення:
або лише підмет, або
лише присудок

Наприклад:

Надворі дощить.
Чорний кіт.

Двоскладні

У реченні є два
головні члени
речення: і підмет,
і присудок

Наприклад:

Надворі моросить дощик.
Наш кіт подовгу дивиться у вікно.

ВПРАВИ

Розподіліть подані речення на односкладні та двоскладні:

1. На небі з'явилася веселка.
2. Чекати можна довго.
3. Світає.
4. Ми пішли в кіно.
5. Навчатися потрібно старанно.
6. Надворі світліє.
7. Учні пишуть контрольну роботу.
8. Читати корисно.
9. Сонце сяяло над лісом.
10. У кімнаті тихо.

Перетворіть односкладні речення на двоскладні, а двоскладні – на односкладні. Вкажіть зміни в граматичній основі.

1. На вулиці шумно.
2. Діти гралися в парку.
3. Лежати на пляжі – це розкіш.
4. Падав сніг.
5. Вечір заповнив місто.

Доповніть речення граматичною основою:

1. У саду ___ пахнуть квіти.
2. На уроці завжди ___ увагу.
3. В лісі ___ спокійно.
4. З дерев ___ листя.
5. На горизонті ___ сонце.

За наявністю чи відсутністю головних і другорядних членів речення:

ПОВНЕ

НЕПОВНЕ

є всі необхідні для розуміння змісту члени речення

На озері плавають лебеді.

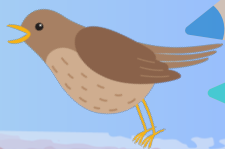
пропущено один або кілька необхідних членів речення, які можна відновити з контексту або ситуації спілкування

Озеро, як завжди, спокійне.

ВПРАВИ

Прочитайте, випишіть неповні речення і охарактеризуйте їх за схемою:

- а) односкладне чи двоскладне неповне;
- б) який член речення опущений чи домислюється;
- в) тип неповного речення.

1. Море, і чайки, і ми — все навкруги раділо: море — тому, що над хвилями зникла імла; чайка — тому, що іскрилося сонце на крилах; ми — бо дорога на грань Кара-Дагу звела. (М. Нагнибіда)
2. Полум'яний красень місяць схилився у вікно. (П. Ксенко)
3. Шелест лісу.
4. Сніжинки, сніжинки надворі, а в серці моєму весна. (В. Сосюра)
5. Я з Яковом прямували на північ, а наші друзі — на схід. (Ю. Збанацький)

У кожному з речень підкреслити граматичну основу, вказати частини речень, що є неповними. Чого допомагає уникнути така будова складного речення. Пояснити вживання тире.

Небо дасть дощу, а земля — зерна. Гарний соловей голосом, а нива — колосом. Умілий майстер буває голодним лише до обіду, а невмілий — до вечора. Залізо їсть іржа, а чоловіка — хвороба.

За наявністю другорядних членів речення

ПОШИРЕНЕ

*це просте речення з другорядними
членами*

НЕПОШИРЕНЕ

*це просте речення без другорядних
членів*

У саду розцвітають
ароматні квіти.

Квіти розцвітають.

ВПРАВИ

Складіть ускладнені речення, використовуючи запропоновані слова та конструкції.

Звертання: *друзе, Маріє, діти.*

Однорідні члени речення: *веселий, добрий, турботливий або читає, пише, слухає.*

Вставні слова: *звісно, по-перше, на жаль.*

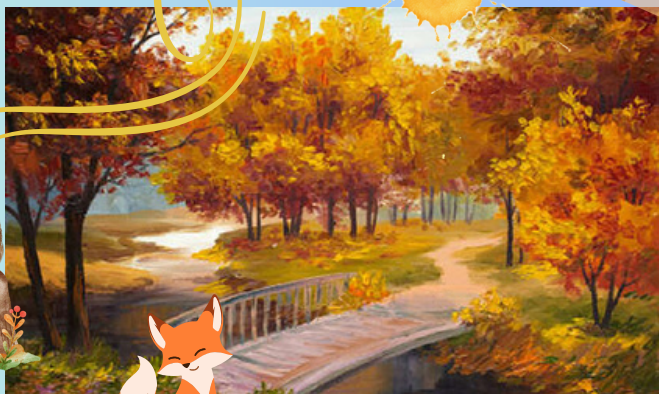
Приклад: Маріє, ти вже прочитала цей цікавий, але складний текст?

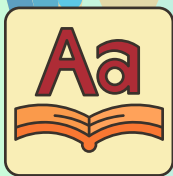
На основі зображення складіть ускладнене речення, використовуючи хоча б один ускладнювальний компонент.

Приклад:

На картинці зображено осінній парк.

Речення: В осінньому парку, де шелестить листя, гуляли веселі діти, сміялися і грали в м'яча.

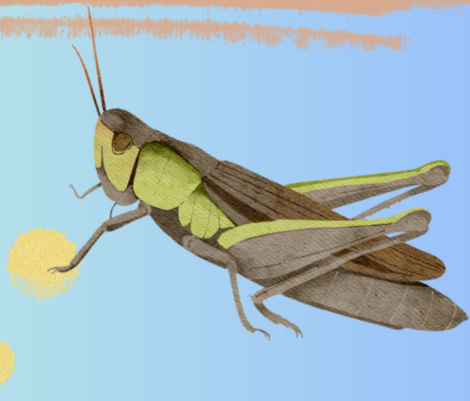
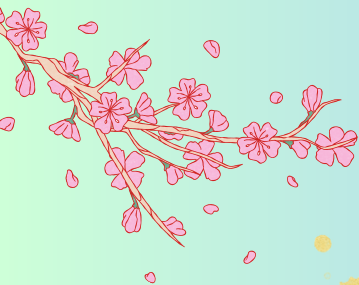

ВПРАВИ

Визначте поширені й непоширені речення.

1. Сюрчать коники, і час настав, і сталося вічне (Є. Маланюк).
2. Тихесенько вечір на землю спадає (Т. Шевченко).
3. Туман... Шлагбаум... Тиша... Переїзд... (Л. Костенко).
4. Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори! (Т. Шевченко)
5. Грюкіт. Дзвони. Скрипи (Г. Чупринка).
6. Ми думаєм про вас (В. Симоненко).
7. Не цвітуть квітки зимою і дерева не шумлять (О. Олесь).
8. Свічадо спить (В. Стус).
9. В доброго хазяїна й соломинка не пропаде (Нар. тв.).

**Перетвори непоширене речення
в поширене:**

1. Діти грають.
2. Вона співає.
3. Ми пішли.
4. Вона прочитала книгу.
5. Вони поїхали в місто.

За наявністю ускладнювальних компонентів

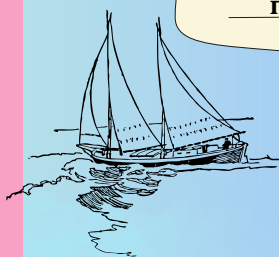

Ускладнене

*має вставні конструкції,
уточнення або одставини,
які розширюють його
зміст.*

1

Світязю, ти — справжня
перлина природи.

1

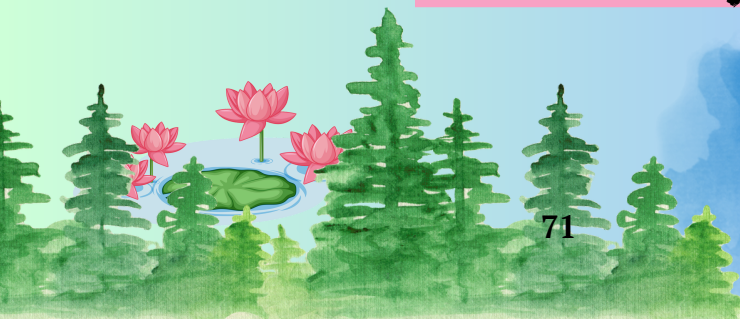
Неускладнене

*не має
ускладнювальних
компонентів*

2

Красиве озеро
Світязь

2

ВИДИ РЕЧЕНЬ ЗА МЕТОЮ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

РОЗПОВІДНІ

Містять повідомлення

Коса покоси косить.
Б. Лепкий

ПИТАЛЬНІ

Містять запитання

Що я можу?
В. Сосюра

СПОНУКАЛЬНІ

Містять заклик, наказ, прохання

Силу рукам дай!
І. Франко

ВИДИ РЕЧЕНЬ ЗА ІНТОНАЦІЄЮ

ОКЛИЧНЕ

Розповідні, питальні, спонукальні речення, що виражають емоційні переживання і вимовляння з окличною інтонацією

НЕОКЛИЧНЕ

Розповідні, питальні, спонукальні речення, що не виражають особливих переживань і вимовляння спокійним тоном

ВПРАВИ

Розстав розділові знаки в кінці речень і визнач вид речення за метою висловлювання.

1. Не жартуй наді мною, будь ласка, і, говорячи, не мовчи.
2. Часто я самотній, ніби Крузо, виглядаю із-за обрію кораблів.
3. Може змінюватися настрій, але не характер.
4. Не треба дотикатись до заглухлих ран.
5. Вам можна хоч трошечки вірити.
6. Як прекрасно було б не знати душевного сум'яття.
7. Зараз же виведіть дітей в іншу кімнату.
8. Не можна що-небудь взяти одною рукою, аби не віддати іншою.
9. Ти бачив квіти із оранжерей.

Односкладні речення

ПРОСТО, ЯК П'ЯТЬ ПАЛЬЦІВ!

ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

НАЗИВНІ
Літо. Тихий ранок.

підмета

ОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ
Не люблю порожніх обіцянок.
Вирушаємо в далеку путь.

Присудок співвідносний із
займенниками Я, МИ, ТИ, ВИ,
вжитими у теперішньому або
майбутньому часі

НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ

Ведуть коня вороного.
Поставили нову хату.

Присудок співвідносний із
займенником ВОНИ

БЕЗОСОБОВІ

За вікном смеркає.
Навкруги тихо.

Жодна особа не
мислиться

УЗАГАЛЬНЕНО-ОСОБОВІ
Утраченого часу й
конем не здоженеш.

Присудок
співвідносний із
займенниками
МИ, ТИ, ВОНИ

ОДНОСКЛАДНІ
РЕЧЕННЯ
Граматична основа
складається з
одного головного
члена

З головним
членом у формі
присудка

АЛЕ:

- речення з одним головним членом - підметом і обставиною є двоскладним із пропущеним присудком: Надворі весна;
- якщо головний член-присудок співвідносний із займенниками ВІН, ВОНА, ВОНО-це двоскладне речення.

Головний член в односкладних реченнях може бути виражений дієсловом або іменником.

Види односкладних речень

З головним членом у формі присудка

Означено-особові
(головний член означає дію, яку виконує конкретна особа)

Неозначено-особові
(головний член означає дію, яку виконує невизначена особа)

Узагальнено-особові
(головний член означає дію, яка стосується будь-якої особи)

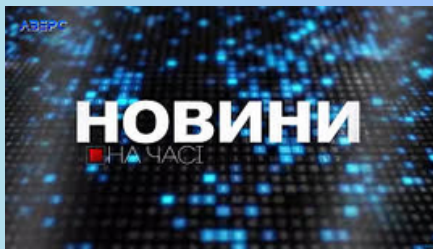
Безособові
(головний член означає дію, яка не має виконавця)

З головним членом у формі підмета

Називні
(головний член стверджує наявність предметів чи явищ)

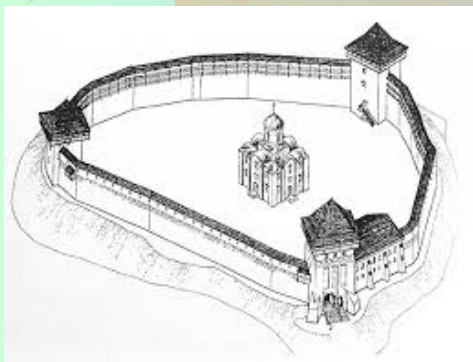

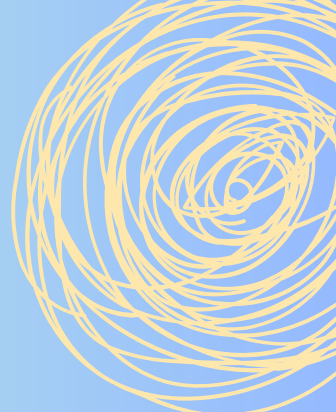
ВПРАВИ

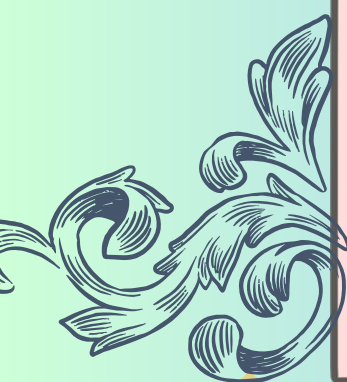
ЗАВДАННЯ:

Уявіть, що вас запросили на телеканал «Аверс», щоб Ви спробували розповісти цікаві факти про Луцький замок. Занотуйте свою історію на папері або запишіть відеорозповідь про Луцький замок, використовуючи лише односкладні речення.

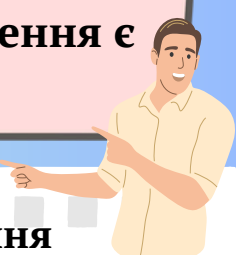

Означено-особовими називаються речення, у яких головний член у формі присудка називає дію, виконувану конкретною особою.

Узагальнено-особовими називаються односкладні речення, головний член яких означає дію, що стосується будь-якої особи в будь-який період часу. Такі речення є повними.

Означено-особові речення синонімічні двоскладним, але в означено-особових, на відміну від двоскладних, увага зосереджується на дії, а не на виконавцеві.

ВПРАВИ

Складіть 3-4 речення, використовуючи узагальнено-особові конструкції. Поясніть, у яких ситуаціях їх доцільно вживати.

Визначте, які з наведених речень є означено-особовими.

Поясніть, чим вони відрізняються від інших речей.

Ми готуємось до контрольної роботи.

Я щодня займаюся спортом.

Читаємо книгу про видатних українців.

Учні старанно працюють на уроці.

Відпочиваємо на природі влітку.

Перепишіть речення, замінюючи підмети на означено-особові.

Поясніть, як змінюється їх структура.

Діти гуляють у парку.

Студенти готуються до запитів.

Ветеринари оглядають тварин у клініці.

Фермери збирають врожай.

Туристи фотографують мальовничі краєвиди.

Творче завдання

За допомогою qr коду ознайомтесь з інструктажем.

Складіть інструкцію для виконання фізичних вправ, використовуючи означено-особові речення.

Спробуйте пояснити, як правильно відмовитися від рухів та дотримуватися техніки безпеки.

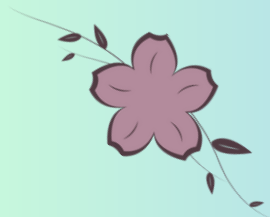
Безособові речення означають дію або стан, які відбуваються без активної участі особи, незалежно від носія стану.

Гловний член цих речень виражено:

безособовими дієсловами на означення стану природи, фізичного або психічного стану людини, її настроїв, прагнень; наявності або відсутності певних змін, явищ, стану в довікллі

безособовими формами на
-но, -то

особовими дієсловами в безособовому значенні на означення стану природи, людини, процесів сприймання, мислення, мовлення

прислівниками, присудковими словами типу можна, треба, варто, жаль, шкода, пора в сполученні з інфінітивом:

заперечними словами нема, не було, не буде

ВПРАВИ

Прочитайте речення. Змініть особові речення на безособові, змінюючи дієслова.

Ми повинні уважно слухати вчителя.

Я можу виконати це завдання.

Ви маєте прибрати в класі.

Вони хочуть б відпочити.

Ти можеш сміливо висловлювати свою думку.

Творче завдання:

Уявіть, що ви працюєте в метеорологічному центрі. Напишіть короткий прогноз погоди на наступний день, використовуючи безособові речення.

З прикладом прогнозу погоди можна ознайомитись за посиланням <https://vm.tiktok.com/ZMkHWLo3j/>, або відсканувавши qr код

Неозначено-особові речення
позначають дію, яка здійснюється
неозначеною особою.

У ролі головного члена цих конструкцій виступають:

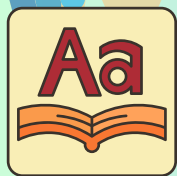
дієслова в 3-й особі
множини теперішнього
або майбутнього часу
дійсного способу

дієслова в формі множини
минулого часу дійсного
способу

*Над лиманом білять
синім, білять білим над
лиманом.*
(В. Вінграновський)

*Бо мене хоч били, добре били,
а багато дечому навчили*
(Т. Шевченко).

ВПРАВИ

Перепишіть речення, замінюючи особові конструкції на неозначено-особові.

Поясніть, як змінюється їх структура та значення.

1. Вчитель пояснив цю тему.
2. Ми обов'язково зробимо це завдання.
3. Діти з цікавістю слухають розповідь.
4. Вони давно завершили ремонт у квартирі.
5. Ти можеш запитати в адміністратора.

Доповніть речення, використовуючи неозначено-особові конструкції.

1. На перерві завжди...
2. У парку...
3. Взимку традиційно...
4. На зборах...
5. Після занять...

Творче завдання

Уявіть, що ви є репортером, який готує матеріал про шкільне життя. Напишіть невеликий текст, використовуючи неозначено-особові речення.

Називні речення

Зверніть увагу!

Із другорядних членів речення у називному реченні може бути лише означення: *Яскраве сонце. Різні люди. Довгий яр.*

Називні речення – це односкладні речення з головним членом у формі підмета, у яких стверджується існування предмета чи явища

Головний член називного речення виражається іменником у формі називного відмінка: **вечір**, **тиша**, рідше – займенником: **ми**.

Наприклад:

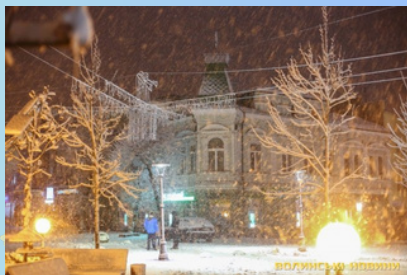
Зимовий вечір. Тиша. Ми.

ВПРАВИ

Визначте, які з поданих речень є односкладними.

Поясніть, чим вони відрізняються від двоскладних

1. Сонячний день.
2. Діти у парку.
3. Тиша навколо.
4. Мій брат - студент.
5. Вечірнє небо.

Творче завдання:

Уявіть, що ви фотограф, який ілюструє статтю про красу рідного краю. Напишіть короткі описи до фотографій, використовуючи односкладні називні речення.

Перебудуйте двоскладні речення в односкладні. Поясніть, як змінюється їх структура.

1. Квіти розквітають у саду.
2. Ми любимо подорожувати.
3. Мама готує смачну вечерню.
4. Учні з нетерпінням чекають канікул.
5. Природа оживає весною.

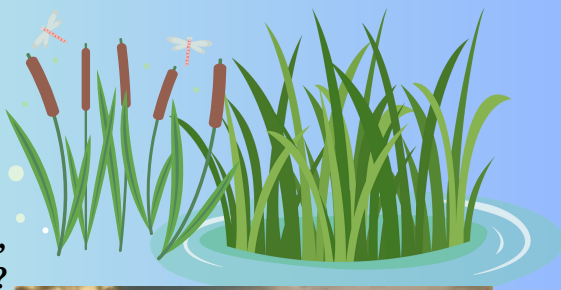

ЗАВДАННЯ:

Проведіть невеличкий експеримент і уявіть, що ви відпочиваєте на озері Світязь, з'ясуйте, які асоціації

виникають у вас, коли ви чуєте певні звуки води, крик птахів, розмову відпочивальників. Спробуйте описати це за допомогою речень. Які ці речення на колір чи смак? Які з них великі, а які маленькі? Світлі чи темні?

Складіть свою асоціативну розповідь про канікули. Під час складання твору-розповіді обов'язково використовуйте однорідні члени речення.

ВПРАВИ

ЗАВДАННЯ:
Розгляньте мурал на
будівлі міськрайонного
суду із портретом
легендарного співака,
почесного громадянина
Луцька Василя
Зінкевича.

Опишіть емоції, що відчувають слухачі цього
витвору мистецтва.

Сформулюйте думку, запишіть її **ЛИШЕ**
простими реченнями.

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Сполучниковий зв'язок

Безсполучниковий зв'язок

1

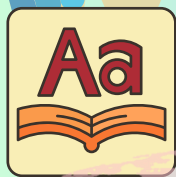
Складносурядне
(сполучники сурядності)

Безсполучникове речення
(інтонація)

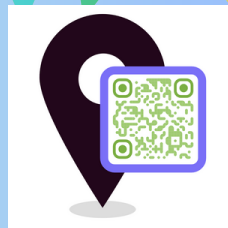
2

Складнопідрядне
(сполучники підрядності)

Складне речення — це речення, яке має дві або більше граматичних основ, тобто складається з двох або більше простих речень

ВПРАВИ

ЗАВДАННЯ:

Подумайте, що, на вашу думку, належить до культурної спадщини Луцька? Перегляньте наступні світлини визначних місць у місті напишіть допис з використанням складних речень у соцмережі на тему:

"Луцьк: місто, яке варто побачити".

ВПРАВИ

Прочитайте наведені складні речення та визначте тип зв'язку між частинами (сурядний чи підрядний).
Виберіть правильний варіант:

1. Я вийшов з дому, і почав йти до станції.
2. Він залишився вдома, бо почався дощ.
3. Вона прийшла додому, а потім зателефонувала друзям.
4. Коли ми були у лісі, ми знайшли багато грибів.
5. Вітання було теплим, але не дуже щирим.
6. Дощ перестав, хоча на небі ще залишались хмари.
7. Мені подобається ця книга, адже вона дуже цікава.
8. Коли вона повернеться, ми почнемо працювати.
9. Він працює багато, тому що хоче досягти успіху.
10. Ми пішли в парк, але не знайшли місця для прогулянки.

Складносурядне речення

У складносурядному реченні не можна визначити ні головної, ні підрядної частини, а отже, не можна поставити питання від однієї частини до іншої. Засобами зв'язку між частинами ССР є сурядні сполучники

СУРЯДНІ СПОЛУЧНИКИ:

ЄДНАЛЬНІ

і, й, та (в значенні і),
також, притому,
причому; та й; та ще
й; і...і, ні...ні, ані...ані;
не тільки....а й, не
лише....а й.

ПРОТИСТАВНІ

а, але, та (в
значенні але),
зате, проте,
однак, все ж

РОЗДІЛОВІ

або, чи, або...або,
чи...чи, то...то,
чи то...чи то, не
то...не то,
хоч...хоч

ВПРАВИ

Розстав пропущені розділові знаки в складносурядному реченні.

1. Був ранок і земля ще тільки нагрівалась під подихом нічної прохолоди.
2. Ані птиця не пурхала ані вітер не віяв.
3. Лиш визрів ранок а вже зріс вечір.
4. Тікає ніч у нетрі таємничі і торжествує вранішня зоря.
5. Козацьке сонце високо підбилося угору і зорі відкрили все небо як ризу.
6. Дуби гойдались і тремтіли клени вгорнувши небо в стомлені гілки.
7. Так соковито квітне дика груша а попід нею жебонить струмок.

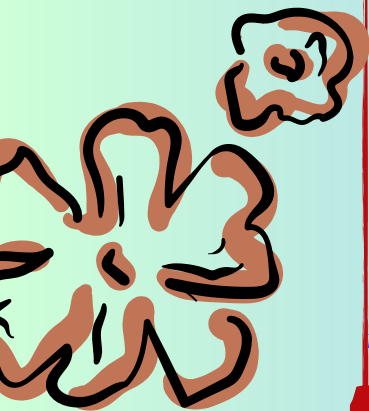
Розділові знаки в складносурядному реченні

КРАПКУ З КОМОЮ

ставимо, якщо частини ССР далекі за змістом або насичені розділовими знаками (комами).

*Хлопчик поминув сосняк,
пішов дубиною; в дубині
вечеряли дятли,
наїдаючись, видно, на зиму*

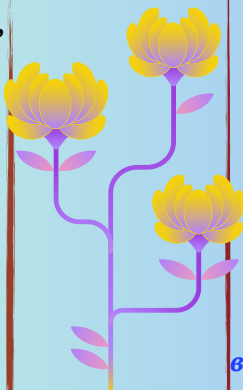

КОМУ

ставимо перед усіма сполучниками сурядності, якими з'єднуються частини речення: при одночасності, послідовності, переліку, протиставленні, зіставленні, чергуванні подій, явищ, дій.

*Спочатку я приготую обід,
а потім ми підемо гуляти.*

ТИРЕ

ставимо, якщо в другій частині речення є наслідок, а в першій причина, а також, якщо є різка зміна подій або протиставлення.

Він любить активний відпочинок — а вона віддає перевагу спокійним вечорам вдома

Розділові знаки в складносурядному реченні не ставимо

1. Якщо на початку речення є:
спільна обставина;
спільне вставне слово;
спільна частка (вже, тільки, лише)

На світанку стало тихо і туман почав розсіюватися.

Можливо, дощ перестане і сонце вигляне з-за хмар.

Хай наше слово не вмирає і наша правда хай живе!

Дощило і в повітрі віяло прохолодою

Яка краса і як легко дихати під свіжим дощем Карпат!

2. Якщо обидві частини речення питальні, спонукальні чи окличні

3. Якщо дві частини є однотипними односкладними речення

ВПРАВИ

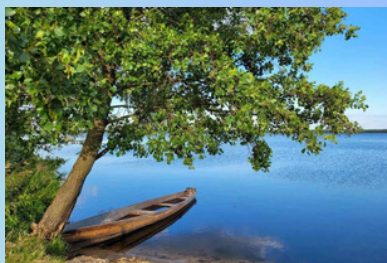
Доповніть складносурядні речення, використовуючи відповідні сполучники. Поставте розділові знаки.

1. Сьогодні ми не ходили на прогулянку ___ пішов дощ.
2. Я вчасно виконав домашнє завдання ___ отримав високу оцінку.
3. Батьки купили нові меблі ___ вони ще не встигли їх розставити.
4. На вулиці потеплішало ___ сніг почав швидко танути.
5. Ми збираємося на море ___ нам потрібно буде підготуватися до поїздки.

Творче завдання

Використовуючи зображення (одне, на вибір) складіть діалог між друзями, які планують вихідні. Вживайте в діалозі складносурядні речення з відповідними розділовими знаками?

"Плануймо екскурсію"

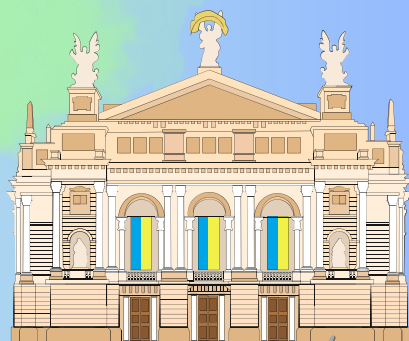
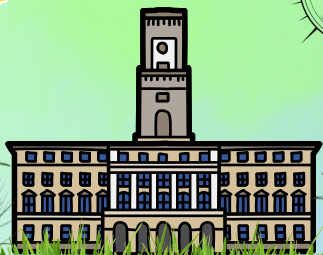
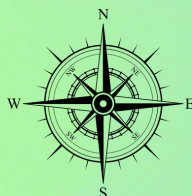
Інструкція:

1. Уявіть, що ви з другом плануєте поїхати екскурсію до Львова.

2. Обговоріть, куди ви хочете поїхати, що там плануєте побачити, та які у вас очікування.

3. У діалозі обов'язково використовуйте складносурядні речення зі сполучниками і, але, або, та, проте, зате, однак.

4. Після обговорення розіграйте діалог.

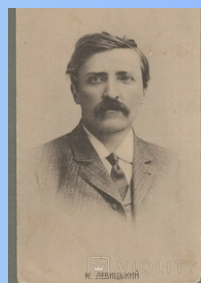

ЗАВДАННЯ:

Уявіть, що вам запропонували підготувати виставку портретів видатних діячів/діячок Луцька.

Розташуйте портрети в хронологічній послідовності, назвіть імена цих постатей. Об'єднайтеся в пари. Напишіть мінірозповідь про одну особистість (на вибір).

Не забувайте дотримуватися пунктуаційних правил у складносурядному реченні.

З випадки, коли дієприкметниковий зворот перед означуваним словом потрібно відокремлювати комою!

Коли означуване або пояснювальне слово — це займенник (я, ми ти, ви, він, вона, воно, вони).

Коли дієприкметниковий зворот і пояснювальне слово в реченні стоять не поряд (між ними є інші частини речення).

Коли дієприкметниковий зворот має відтінок причини, до нього можна поставити питання чому?

ВПРАВИ

Спишіть, відокремлюючи дієприкметникові звороти комами. Підкресліть ці звороти як члени речення.

Повітря настояне на ароматах горобини й мокрого листа приємно дурманить голову. Біліє розквітла гречка де-не-де підсинена волошками. Безмежний степ укритий снігом спав. Коровай – обрядовий хліб поширений серед багатьох слов'янських народів. Колос викупаний сонцем вклоняється мені. Через вікно в очі зазирнув клопоть неба присипаний срібним теплом. Холодний дощ перемішаний з мокрим снігом заступив ясні обрії.

Перебудуйте речення так, щоб дієприкметникові звороти виділялися комами.

Утворені речення запишіть.

Накреслений за допомогою комп'ютера план приміщення затвердили вчасно. Тихо дрімала встелена осіннім листям земля. Засіки засипали зібраним улітку зерном. Поріділий від непродуманої вирубки ліс зустрів нас непривітно.

Дідусеві подарували оздоблене мереживом сорочку. Заплетені зеленим горошком трави м'яко лоскотали босі ноги.

Складнопідрядне речення

складається з двох синтаксично
нерівноправних частин,
поєднаних підрядним
сполучником або сполучним
словом

З підрядними означальними частинами	З підрядними з'ясувальними частинами
Батьківський дім, що завжди віє дитинством, манить до себе.	Мама так і не зрозуміла, чи почули її Андрійко та Миколка
Осіною природа знаходить такі барви, які не може відтворити жодна фарба.	Ми щасливі, що живемо на своїй, Богом даній, землі.

ВПРАВИ

Перебудуйте прості речення у складнопідрядні. Поясніть, якими підрядними реченнями вони доповнилися.

Сьогодні буде дощ. (коли)

Я підготував доповідь. (яку)

Учні уважно слухали пояснення вчителя. (тому що)

Ми починаємо вікна. (щоб)

Вони вирішили відпочити на природі. (оскільки)

За посиланням, перегляньте відео “Екскурсія 7 чудес Львова” та виконайте завдання

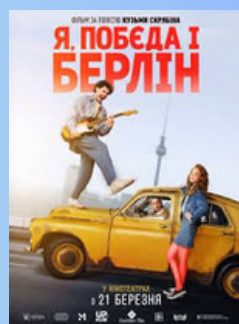
Уявіть, що ви - екскурсовод, який розповідає про визначні пам'ятки свого міста. Складіть текст екскурсії, використовуючи складнопідрядні речення для опису історії, архітектури чи цікавих фактів.

ЗАВДАННЯ:

Розгляньте колаж найпопулярніших фільмів, які переглядають діти в різних країнах Європи. Які з цих фільмів ви бачили, а які ні? Проведіть опитування серед ваших однокласників і визначте, які їхні улюблені жанри. Створіть замітку в газету, використовуючи речення із складнопідрядним зв'язком. Результати опитування оформте у вигляді кругової діаграми. Створіть колаж із зображень своїх улюблених фільмів чи серіалів. Намалуйте його або скористайтесь для створення однією з програм на вашому смартфоні.

Підрядні обставинні речення

3 підрядними обставинними частинами	Способу дії і ступеня	Указує на ступінь вияву ознаки або спосіб дії головної частини	Сполучники: щоб, що, мов, як, чим... тим, наче, неначе, ніби; сполучні слова: як, скільки, наскільки	як? якою мірою? наскільки? яким способом?
	Умови	Указує на умову здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: лк, якщо, якби, коли, коли б, аби	за якої умови? при якій умові?
	Причини	Указує на причину здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: бо, тому що, через те що, тим що, у зв'язку з тим що, оскільки	чому? з якої причини? через що?
	Мети	Указує на мету здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: щоб, для того щоб, аби	для чого? з якою метою?
	Порівняльні	Пояснює головну частину через порівняння	Сполучники: як, мов, наче, неначе, немовби	як? подібно до чого?
	Допустові	Указує на факт, у супереч якому відбувається те, про що йдеться в головній частині	Сполучники: хоч, хоча, дарма що, незважаючи на те що, нехай, нащо	незважаючи на що? всупереч чому?
	Наслідкові	Указує на наслідок дії, про яку йдеться в головній частині	Сполучник так що	На питання не відповідає

Червоні, жовтогарячі, жовті веселчані смуги були такі ясні, неначе горіли тихим полум'ям

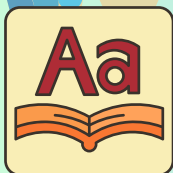
Хоч і не рідний він, але добра душа

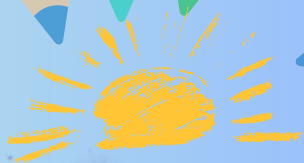
Ми приїхали сюди, щоб відпочити

Справа настільки ясна, що навряд чи потрібне обговорення

ВПРАВИ

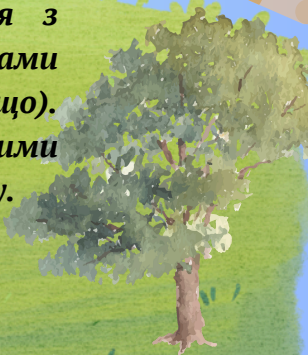

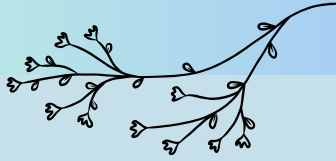
Прочитайте речення та знайдіть у них підрядні основні речення. Визначте, якого типу вони є (місця, часу, причини, мети тощо).

1. Коли починається дощ, ми ховаємося під навісом.
2. Ми пішли на прогулянку, щоб насолодитися сонячною погодою.
3. Тато поїхав на роботу раніше, бо в ньому була важлива зустріч.
4. Де росте це дерево, я не знаю.
5. Ми зачекаємо, доки тобі не буде.

Складіть 3-4 складнопідрядні речення з підрядними реальними різними типами (місця, часу, причини, мети тощо). Обґрунтуйте, якими саме підрядними реченнями ви доповнили головну частину.

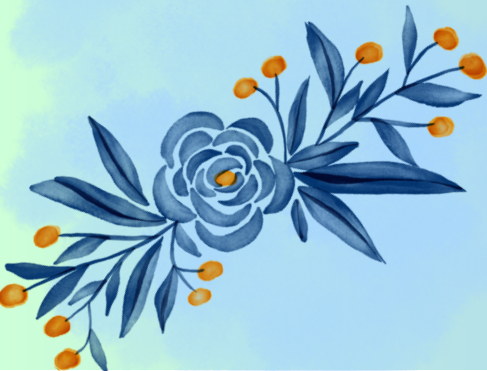
РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В СКЛАДНОПІДРЯДНОМУ РЕЧЕННІ

ЯКЩО ПІДРЯДНА ЧАСТИНА
СКЛАДАЄТЬСЯ З ОДНОГО
СПОЛУЧНОГО СЛОВА

КОМУ
НЕ СТАВИМО

ЯКЩО ПЕРЕД СПОЛУЧНИКОМ ЧИ
СПОЛУЧНИМ СЛОВОМ СТОЇТЬ ЧАСТКА
НЕ

ЯКЩО Є ОДНОРІДНІ ПІДРЯДНІ
ЧАСТИНИ, ЯКІ ПОЄДНАННІ
СПОЛУЧНИКОМ

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В СКЛАДНОПІДРЯДНОМУ РЕЧЕННІ СТАВИМО

ТИРЕ

*Якщо хочемо виокремити головну частину від підрядної.
У такому випадку підрядна частина стоїть перед головною.*

ДВОКРАПКУ

Якщо підрядна частина стосується слова в головному реченні, яке потребує пояснення

Якщо підрядна частина всередині, то виділяємо комами з обох сторін

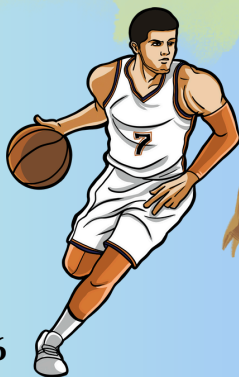
ВПРАВИ

Перебудуйте прості речення у складнопідрядні, поставте достатньо розділових знаків. Поясніть, яку роль відіграють підрядні речення.

1. Йде дощ. Ми не можемо піти гуляти. (коли)
2. Я не знаю. Коли почати урок. (що)
3. Напиши відповідь. Як ти вважаєш. (на)
4. Ми поспішали. Встигнути на поїзд. (щоб)
5. Пішов сильний вітер. Деревата хитаються. (тому що)

Напишіть невеликий твір "Мій улюблений вид спорту", використовуючи складнопідрядні речення з різними розділовими знаками для опису своїх захоплень.

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ РЕЧЕННЯ

речення, частини
якого пов'язуються в
одне ціле не
сполучниками чи
сполучними словами,
а лише за змістом та
інтонаційно.

*Малі озера блискають
незлісно, колише хмара
втомлені громи*

**дві основні
групи:**

*з однорідними
частинами, які не
підпорядковані одна
одній (рівноправні);*

*з неоднорідними
частинами, одне з
яких пояснює інше;*

ВПРАВИ

Доповніть подані безсполучникові речення другою частиною. Поясніть, яке змістове відношення виникає між частинами.

1. Сьогодні погода чудова ... (можна піти погуляти)
2. Я залишив телефон вдома ... (довестись повернутися)
3. Вчора було свято ... (ми ходили на святкову виставу)
4. Учні постійно готувалися ... (показали відмінні результати)
5. Світло раптово вимкнулося ... (довелося шукати свічки)

Перебудуйте прості речення у безсполучникові. Поясніть, як змінюється зміст та структура речей.

1. Я хотів подивитися фільм, але не встиг.
2. Надворі пішов дощ, тому ми залишилися вдома.
3. Ми втомилися, тому спробували трохи відпочити.
4. Вчителька похвалила мене, після чого я добре виконав роботу.
5. Ми не могли вибрати подарунок тому, що не знали, що саме потрібно.

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В БЕЗСПОЛУЧНИКОВОМУ РЕЧЕННІ

якщо частини є
рівноправні й вказують на
одночасність чи
послідовність подій

можна вставити і

кома

якщо частини ускладнені і
мають свої розділові знаки
або далекі за змістом

кринка з
комою

якщо частини протиславляються
можна вставити **А, АЛЕ, ПРОТЕ**
зміст другої частини порівнюються зі
змістом першої.

Можна вставити **МОВ, НІБИ, НАЧЕ**

якщо частини виражають раптовість,
несподіваність

якщо в першій частині є умова,
а в другій - наслідок.

Можна вставити **ЯКЩО...ТО,
КОЛИ...ТО**

тире

друга частина доповнює,
продовжує зміст першої

друга частина вказує на те,
про що йдеться в першій

можна вставити **А САМЕ**

двократка

ВПРАВИ

Творче завдання

Напишіть короткий віршований твір, використовуючи безсполучникові речення. Дайте волю вашій фантазії та створіть емоційно насичений текст.

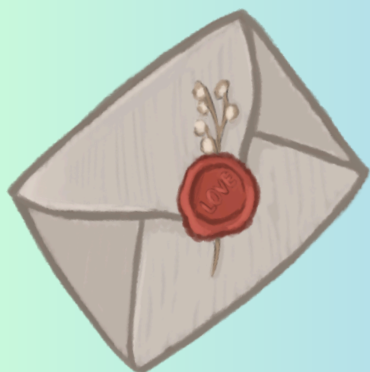
Творче завдання

Уявіть, що ви - ведучий новин. Складіть невеликий сценарій теленовин, використовуючи безсполучникові речення для динамічної подачі інформації.

Творче завдання

Напишіть лист другу, в якому використайте різні складні речі (складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові). Розкажіть про свої враження від якоїсь нещодавньої події чи подорожі.

ЗАВДАННЯ:

Пригадайте зображених персонажів мультфільмів, назвіть. Чи можна їх назвати повчальними? Хто з героїв вам подобається, а хто ні. Чому?

Подумайте, про що могли б між собою розмовляти герої цих мультфільмів.

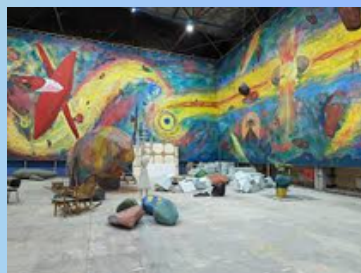
Складіть речення з прямою мовою, додавши до них слова автора.

Намалюйте або створіть на смартфоні комікс за мотивами одного із зображених мультфільмів. У репліках героїв використайте складні речення та речення з однорідними членами.

ЗАВДАННЯ:

Перед вами найбільша в світі картина, робота Петра Антика, одного з найкращих художників України, Подумайте, у чому унікальність проєкту “Космогонія”. Напишіть запрошення на виставку в Музей сучасного українського мистецтва в Луцьку.

більше про художника та його твори дізнайся тут

Пряма мова

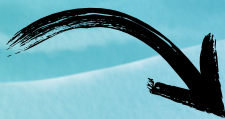
передане дослівно
чуже мовлення.

“Ідемо на море!” - радісно вигукнув Андрій.

Пряма мова

Слова автора

Слова автора

вказують, кому належить
пряма мова і як вона висловлена.

Правила оформлення прямої мови

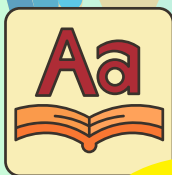
А: “П”.
А: “П?”
А: “П!”
А: “П...”

“П” - а.
“П?” - а.
“П!” - а.
“П...” - а.

А: “П” - а.
А: “П!(?/...)” - а.

“П, - а, - п”.
“П, - а, - п!
(?/...)”
“П... - а, - п”.

“Дівчина сказала: “Який гарний захід сонця!”.
“Цікавий сьогодні видався день”, - задумливо підсумувала Зося.
“Це не марево, - сказав чарівник, - це лише фокус!”

ВПРАВИ

Складіть речення за поданими схемами.

1. А: «П».	5. «П?» - а.
2. А: «П?»	6. «П, - а, - п».
3. А: «П!»	7. «П, - а. - П».
4. «П», - а.	8. «П? - а. - П».

Поставте розділові знаки. Поясніть їх уживання.

1. А що, коли я їй справді лісова мавка запитала дівчина грайливо.
2. Скільки кілометрів до міста запитав мене супутник.
3. Богдан розсміявся Що ж я вам дам, коли маю тільки один пейзажний вірш.
4. І я зважився Дідуся, а ви візьмете мене з собою в море.
5. То правда згодився дідусь Генеральського чину безвусим не доскочиш.
6. А мені жаль дерев рубати. Хай би росли зітхнув Андрій.
7. Їх ти ж, сосна яка вигналась задрив угору голову Микола.
8. Яка краса! вигукнула мати.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ до кожної теми

ТЕСТИ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

1. Словосполучення наведено в рядку

- А мушу освідчитися
- Б серцем і душею
- В гарне відчуття
- Г накивати п'ятами
- Д найбільш приязний

2. Словосполучення наведено в рядку.

- А дамоклів меч
- Б прокрустове ложе
- В сізіфова праця
- Г прямокутний трикутник
- Д піфагорова теорема

3. Лише словосполучення наведено в рядку

- А зупинитися неподалік, неподалік будинку
- Б ведмежий барліг ведмежа послуга
- В стати на підвіконня, стати допомагати
- Г покарати ні за що, ні за цапову душу
- Д стояти тут, лист від мами

4. Лише словосполучення наведено в рядку.

- А піймати щуку, піймати облизня
- Б свято Різдва, напередодні свята
- В вода з джерела, джерело знань
- Г руїни Вавилона, вавилонське стовпотворіння
- Д літній день, день і ніч

ТЕСТИ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

5. Головне слово виділено правильно в словосполученні.

- А** гілка яблуні
- Б** яблуневий цвіт
- В** зірвати цвіт
- Г** яблуня у цвіту
- Д** немає цвіту

6. Головне слово виділено правильно в словосполученні.

- А** море радості
- В** радість в очах
- В** радість дитини
- Г** безмежна радість
- Д** сяяти від радості

7. Потребує редагування словосполучення

- А** працювати понад годину
- Б** подобатися більше всього
- В** відчинити ворота
- Г** увімкнути телевізор
- Д** дякувати за увагу

ТЕСТИ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

8. Потребує редагування словосполучення

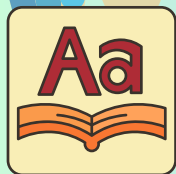
- А подобається понад усе**
- Б відкрити школу**
- В завдяки старанням друзів**
- Г працювати біля години**
- Д робота за спеціальністю**

9 . Потребує редагування словосполучення

- А зробити у відповідності до угоди**
- Б зауваження щодо цього**
- В фахівці зі спеціальностей**
- Г укласти договір**
- Д не зраджувати слова**

10. Потребує редагування словосполучення

- А бути вищим за батька**
- Б увімкнути комп'ютер**
- В перебувати в гармонії**
- Г утримувати протягом тижня**
- Д діяти в залежності від погоди**

ТЕСТИ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

11. Потребує редагування словосполучення

А надійний спосіб

Б рухомий рядок

В вимкнути світло

Г в повній мірі

Д витяг із протоколу

12. Потребує редагування словосполучення

А капризна погода

Б житловий масив

В газова лампа

Г мийні засоби

Д зробити щеплення

13. Потребує редагування словосполучення

А оскаржити вирок

Б втілювати в життя

В завдавати збитків

Г небайдуже ставлення

Д підписка розпочалася

14. НЕ потребує редагування словосполучення

А мутна вода

Б невірний діагноз

В схвалити пропозицію

Г мраморна підлога

Д наповнений щастям

ТЕСТИ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

15. НЕ потребує редагування словосполучення

А оціночна вартість

Б нанести збитки

В сімейний стан

Г розділяти думку

Д співставити факти

16. НЕ потребує редагування словосполучення

А пропуск до бібліотеки

Б поштовий ящик

В повістка дня

Г халатне ставлення

Д підсумовувати прибуток

17. Прочитайте речення.

На крутосхилах доброї дібровости пшеничний
присмак скошеного дня.

Простих словосполучень у реченні

А 3 Г 6

Б 4 Д 7

В 5

ТЕСТИ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

18. Прочитайте речення.

Вечірнє сонце сутінню лісною у просвіт хмар показує кіно.

Простих словосполучень у реченні

А 3 Г 6

Б 4 Д 7

В 5

19. Прочитайте речення.

Уранці із усіх казок прийшов невиспаний бузок, росу із кучерів струснув, ліг поруч з нами і заснув.

Простих словосполучень у реченні

А 5 Г 8

Б 6 Д 9

В 7

20. Прочитайте речення,

І сам на сам зі Всесвітом імлистим летить земля із людством на плечі.

Простих словосполучень у реченні

А 4 Г 7

Б 5 Д 8

В 6

ТЕСТИ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

21 . ПРАВИЛЬНО вжито словосполучення в рядку

А установити причину, толковий хлопець, наступна зупинка

Б з'ясувати причину, толковий хлопець, наступна зупинка

В з'ясувати причину, розумний хлопець, наступна зупинка

Г з'ясувати причину, розумний хлопець, слідуюча зупинка

Д з'ясувати причину, розумний хлопець, слідуюча зупинка

22. ПРАВИЛЬНО вжито словосполучення в рядку.

А серцевий напад, прилеглі землі, приходить у голову

Б серцевий приступ, прилеглі землі, приходить у голову

В сердешний напад, прилеглі землі, приходить у голову

Г серцевий напад, прилягаючі землі, приходить у голову

Д серцевий напад, прилеглі землі, спадає на думку

23. ПРАВИЛЬНО вжито словосполучення в рядку

А установити причину, текучі справи, доказати теорему

Б з'ясувати причину, поточні справи, довести теорему

В з'ясувати причину, текучі справи, довести теорему

Г установити причину, поточні справи, довести теорему

Д з'ясувати причину, поточні справи, доказати теорему

ТЕСТИ

ГОЛОВНЕ Й ЗАЛЕЖНЕ СЛОВО В СЛОВОСПОЛУЧЕННЮ

1. Головне слово виділено правильно
в словосполученні.

- А гілка яблуні
- Б яблуневий цвіт
- В зірвати цвіт
- Г яблуня у цвіту
- Д немає цвіту

2. Головне слово виділено правильно в
словосполученні.

- А море радості
- В радість в очах
- В радість дитини
- Г безмежна радість
- Д сяяти від радості

ТЕСТИ

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

1.Іменник є підметом у реченні

А Я вчу тебе, як мову іноземну.

Б Усі ж бувають молоді.

В У передгір'ї зріють винограда.

Г Він був філософ і травник.

Д ім тісно в цій країні.

2.Іменник є присудком у реченні

А Прийшов невиспаний бузок.

Б Ти здатен на смертельні віражі.

В Моя любов - це нитка золота.

Г Вечірнє сонце надхиляє глек.

Д Сиве сонце сходить у вікні.

3. Займенник виконує роль підмета в реченні

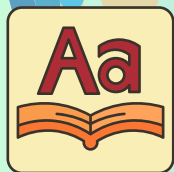
А Моя веселко, встань уранці, поглянь на світ веселий!

Б Нікого ця розплата не мине.

В Ні за чим тужити: перед вами світ!

Г Дехто бачить результат своєї роботи одразу.

Д Мені здається, що серце в грудях вже не б'ється.

ТЕСТИ

ГРАМАТИЧНА ОСНОВА РЕЧЕННЯ

1. Іменник є додатком у реченні

- А** Степ любить нас, і згадує, і кличе
- Б** Комета підморгнула приязно мені
- В** Ми хочемо музики і садів.
- Г** Поет не може бути привселюдним.
- Д** Починають зорі пригасати.

2. У реченні **Басейн Дніпра має площу п'ятсот чотири тисячі квадратних кілометри** числівник виконує синтаксичну роль

- А** присудка
- Б** додатка
- В** означення
- Г** обставини
- Д** підмета

3. Іменник є підметом у реченні

- А** Я вчу тебе, як мову іноземну.
- Б** Усі ж бувають молоді.
- В** У передгір'ї зріють виногради.
- Г** Він був філософ і травник.
- Д** їм тісно в цій країні.

Тести

Однорідні члени речення

1. Однорідними членами ускладнено речення

- А) Рішення таке: писати так писати!
- Б) Зайду перевірити стан електромережі.
- В) Чи ти мій сон, чи ти моя уява?
- Г) Наче в провесні чи в літі зацвіли поля.
- Д) Ніхто і ніде мене не чекає.

2. Однорідними членами ускладнено речення

- А) Дивишся і не надивишся на весняний степ.
- Б) Перед екзаменами хочеться побажати всім ні пуху ні пера.
- В) Душа належить людству і епохам.
- Г) Цінує розум вигуки прогресу.
- Д) Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю.

3. Однорідними членами ускладнено речення

- А) Бог нас вчить терпіти не ярмо, а лиш одвічні труднощі дороги.
- Б) Уночі була гроза, а ранок видався ясний на диво.
- В) Спершу довго ліс на кобзі грав, а потім вплив вересневий день.
- Г) Старенька хата уперлась дахом в сад, а вишня в стріху свої гілки горне.
- Д) Початок є, а слова ще немає.

Тести

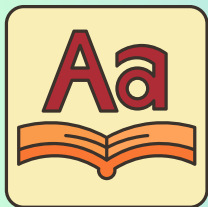
Однорідні члени речення

4. Однорідними членами НЕ ускладнено речення

- А) Ще дивен дим, і хата ще казкова.
- Б) Я придивляюсь до їхнього маяння, прислухаюсь до їхнього співу.
- В) Повітря ллється тут незаймане і дине, поїть, гнить, веселить мене.
- Г) Страждаю, мучусь, і живу, і гину.
- Д) Захлиналась наша переправа через Дніпро водою і вогнем.

5. Один ряд однорідних членів поєднано змішаним зв'язком у реченні

- А) Повітря ллється тут незаймане і дике, і поїть, і п'янить, і веселить мене.
- Б) Через красу своєї душі у вишивці, гаптуванні, розписах писанок і домашніх речей українська жінка висвітлила неповторну красу своєї рідної землі.
- В) Сонце вже схилилося на захід і не пекло вже так дошкульно, як раніше.
- Г) Стояли і двори, і явори у тиші вод, у борознах кори, у хмарах.
- Д) Любіть травинку, і тваринку, і сонце завтрашнього дня, вечірню в попелі жаринку, шляхетну інохідь коня.

Тести

Однорідні члени речення

6. Протиставні смислові відношення між однорідними членами є в реченні

- А) Запашний чай можна приготувати з листя, квітів та ягід суниці.
- Б) З нічної темряви мене вітали то знайомі верби, то придорожні кущі.
- В) Або розумне казати, або зовсім мовчати. Полетіла б я до тебе, та крилець не маю.
- Д) Вони німіли від якогось «фа», і прислухались, і боялись фальші.

7. Протиставні смислові відношення між однорідними членами є в реченні

- А) Між однорідними членами речення бувають єднальні, протиставні та розділові відношення.
- Б) Гуси на ставку то сварились, то кричали голосним, веселим криком.
- В) Годилося б думати не тільки про роботу, а й про себе.
- Г) Співає ліс захриплими басами, веде за повід стежечку худу.
- Д) Не вітер а буря над землею в замети клала білий сніг.

Тести

Однорідні члени речення

8. Два ряди однорідних членів є в реченні

- А) Сніг мете, намітає кучугури, замітає рови, ховає кущі.
- Б) Патріотизм - це не вибух емоцій, а спокійна відданість батьківщині.
- В) Минають фронди і жіронди, минає славне і гучне.
- Г) Люблю свій край удень і вночі й не знаю краю своєї любові.
- Д) Щоранку йде в холонучі сузір'я одвічний дим одвічних димарів.

9. Два ряди однорідних членів є в реченні

- А) Пісні злітають над Карпати, в херсонських котяться степах.
- Б) Оркестр шалів, погрожував, благов, журились і плакав скрипок голосами.
- В) Давно вже наша пісня полонила і словом, і мелодією світ.
- Г) І не знецінюйте кошовне, не загубіться у юрбі.
- Д) Візьми чорнила та паперу і напиши мені листа.

10. Два ряди однорідних членів є в реченні

- А) З дитячих років вона найдужче любила весну з її гомоном неспинної води, цвірінькання перших пташок.
- Б) Камінці лежали на дні тихі, безсилі і покійно давали одягти себе рудими водоростями.
- В) Чи то снігами дибилась дорога, чи то травою слалася в теплі?
- Г) Сади стояли в тумані білого цвіту черешень, вишень і перших яблунь.
- Д) У нашому саду були розкішні жоржини й кропива, любисток і ревень.

Тести

Однорідні члени речення

11. Два ряди однорідних членів є в реченні

- А) Білий кінь з нечуваною силою шарпнувся, вирвав кінець повода, дико звівся на задні ноги.
- Б) А лопухи настовбурчилися, тихо зарипіли і теж запахли рососою, ніччю.
- В) І я іду, і падаю, і знову спішу вперед або плетусь назад.
- Г) І сну нема, і спокою немає.
- Д) Я пурхала в саду, розгойдувала квітку, полохала в гнізді пташину боязку.

12. Однорідними додатками ускладнено речення

- А) В епіцентрі лих ми опинилися ні в тих ні в сих.
- Б) Малює сон веселим квачиком і Самарканд, і Бухару.
- В) Нам потрібно переписати речення і пояснити вживання розділових знаків.
- Г) Не вішай носа у біді і не втрачай надії.
- Д) Усе значно важче і складніше.

13. Однорідними додатками ускладнено речення

- А Дихнуло з півночі і півдня, заходу і сходу. Частіше заглядайте у свою душу й вимітайте звідти сміття.
- В З такого болю і з такої муки душа не створить бутафорський плід.
- Г Перед конкурсом учасникам побажали традиційне ні пуху ні пера.
- Д Бабуся той город сяк-так обгородила, а потім щовесни білила той паркан.

Тести

Однорідні члени речення

14. Однорідними обставинами ускладнено речення

- А) Мені від цього ні холодно ні жарко.
- Б) Невисоко мудруй, але твердо держись!
- В) А повінь заливала верболами по саме небо і по самі котики.
- Г) Людям завжди і скрізь треба говорити приємні слова.
- Д) А повінь прибувала по інерції і заливала всі комунікації.

15. Однорідними обставинами ускладнено речення

- А) Справа стояла на місці - ні туди ні сюди.
- Б) На серці так легко і світло.
- В) Заходь в знайомі двері класу, сідай за парту, як колись!
- Г) Жили ми на горищах і терасах.
- Д) О , як було нам весело, як весело!

16. Однорідними обставинами ускладнено речення

- А) Завтра я буду далі і далі від полів цил.
- Б) А потім довго будуть затихати десь на печі дитячі голоси.
- В) На тиху ніч, на вечір золотий у сине небо висипали роси.
- Г) Високо вгорі сліпучо зблискують крилами голуби.
- Д) А навкруги безсмертно і безлюдно.

Тести

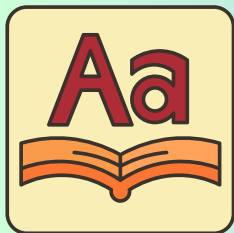
Однорідні члени речення

17. Однорідними обставинами ускладнено речення

- А) Зазіхають на наші землі із заходу й зі сходу.
- Б) І переходить надвечір'я у вечір, у північ, у ніч глуху.
- В) Дорога то збігала на гору, то стрімко спадала вниз, пірнала під віття.
- Г) І я іду, і падаю, і знову спішу вперед або плетусь назад.
- Д) І серцю в грудях тісно, тісно, тісно.

18. Однорідними означеннями ускладнено речення

- А) Густа осіння роса аж додолу гнула ще зовсім зелений лист на дереві.
- Б) Рівний, залитий сонцем степ одразу принишк.
- В) Улюблена мамина журлива пісня тихо пливла по хаті.
- Г) Вузька польова дорога одразу за селом пірнає в ранковий розлив туману.
- Д) Твоє чоло шляхетне і ясне.

Тести

Дієприслівниковий зворот

1. У якому реченні є дієприслівниковий зворот?

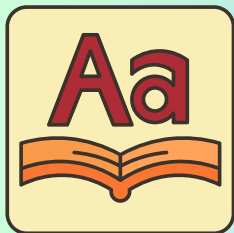
- А) Учні уважно слухали вчителя.
- Б) Дівчина співала, граючи на гітарі.
- В) Вранці ми пішли до лісу.
- Г) Вітер дув дуже сильно

2. Яку роль у реченні виконує дієприслівниковий зворот?

- А) Підмет
- Б) Присудок
- Г) Означення
- Д) Обставина

3. Знайдіть дієприслівниковий зворот у реченні: “Повертаючись додому ми зустріли вчителя.”

- А) Повертаючись
- Б) Повертаючись додому
- В) Ми зустріли
- Г) Зустріли вчителя

Тести

Дієприслівниковий зворот

4. Який із наведених прикладів містить дієприслівник?

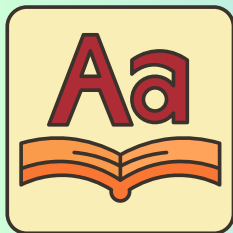
- А) Прочитаний
- Б) Читаючи
- В) Читати
- Г) Читання

5. Яке правило слід пам'ятати при вживанні дієприслівникового звороту?

- А) Він узгоджується з підметом
- Б) Його не можна відокремлювати комами
- В) Він не має залежних слів
- Г) Завжди пишеться з великої літери

6. Як пишеться дієприслівник?

- А) Завжди окремо
- Б) Завжди разом
- В) Через дефіс
- Г) Іноді разом, іноді окремо

Тести

Дієприслівниковий зворот

7. Укажіть речення де є дієприслівникові звороти:

- А) Ідучи додому, ми співали пісень.
- Б) Працюючи в полі батько співав.
- В) Повернувшись додому, переодягнувшись, батько сів вечеряти
- Г) Слухаючи музику, я читав книжку

8. Яке з тверджень щодо дієприслівникового звороту невірне?

- А) Може бути присудком у реченні
- Б) Має залежні слова
- В) Відокремлюється комами
- Г) Виражає додаткову дію до основної

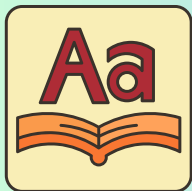
9. Що робить дієприслівник у реченні?

- А) Називає предмет
- Б) Описує додаткову дію
- В) Замінює прикметник
- Г) Показує кількість

10. У якому реченні дієприслівниковий зворот стоїть на початку?

- А) Ми готувалися до уроку, слухаючи музику.
- Б) Слухаючи музику, ми готувалися до уроку.
- В) Ми, слухаючи музику, готувалися до уроку.
- Г) До уроку ми готувалися, слухаючи музику

Перевірка відповідей: 1-Б; 2-Д; 3-Б; 4-Б; 5-А; 6-Б;
7-В; 8-В; 9-Б; 10-Б

Тести

Просте та складне речення

1. Простим є речення

- А. Добре, що нічого ви не знаєте.
- Б. А мить минала і минала, і от тепер її нема.
- В. Усе було: і сум, і самота, і горе втрат, і дружба нефальшива.
- Г. Мій обрій там, де вас немає.
- Д. Зелені очі орхідей, і хтось на скрипці грає.

2. Простим є речення

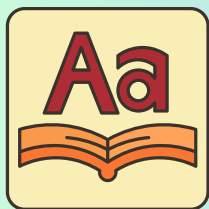
- А. Добре, що минуле уві сні.
- Б. Над полем ніч, і над лісами праніч.
- В. Сніги в снігах, ріку скувала крига.
- Г. Ми всі залежимо від хамів, від їхніх кланів і сваволь.
- Д. Стояла тиша, жаль було планету.

3. Складним є речення

- А. Не минає мене листопад, нагортає на серце зажуру.
- Б. Клин на південь летить, ще до вирію вистачить сили.
- В. Мої милі чорнобривці, щирі, добрі українці.
- Г. Прощаються з літом ліси, верхів'ям гудуть і гудуть.
- Д. Коти, зайці, ведмедики, лисиці, рожева мавпа і зелений слон мій зоопарк.

4. Складним є речення

- А. Оглянути б весь небокрай, Карпат даленіючі гори і тихий південний Дунай!
- Б. Самотні тополі і груші, накупані в місячнім сяйві, зворушливо іскрились, голубіли, туманились і мали прекрасну жіночу задуму.
- В. І, зробившись рідним братом вітру, простору і трав, кидав я нудну роботу і в зелений степ тікав.
- Г. Виглядаю лебедину зграю, може, десь у небі прошумить.
- Д. А в небі, глянь, до сонця щік огненних приклеїлась хмарини борода.

Тести

Односкладні та двоскладні речення

1. Двоскладним є речення:

- А. Ніхто не сміє зупинити нас.
- Б. Тут, у небі, тихо.
- В. Ще рано думати про все.
- Г. Йдемо крізь ніч, крізь бурю у степу.
- Д. Послухаю цей дощ.

2. Односкладним є речення

- А. Блакитні вії хата підніма.
- Б. Стоять садів квітучі повені.
- В. Дощу і снігу наковтався комин,
- Г. У мене жодних претензій нема до Долі....
- Д. Весна підніме келихи тюльпанів

3. Односкладним є речення

- А. Не раз хитнула доля терезами.
- Б. Черкнула блискавка по зелах.
- В. Шукайте цензора в собі,
- Г. Тремтіла річечка рогізна.
- Д. Хитали ряску карасі

4. Двоскладним є речення

- А. Цілую всі ліси.
- Б. Плачуть і моляться білі троянди.
- В. Бляшаний звук природи.
- Г. І все на світі треба пережити.
- Д. Багато слів написано пером.

Тести

Повні та неповні речення

1. Неповним є речення

- А. Не треба думати мізерно.
- Б. Митцю не треба нагород.
- В. У хаті ж анікогісінько.
- Г. Хтось щось руйнує.
- Д. Про це не треба говорити.

2. Неповним є речення

- А. Ти прийдеш знов.
- Б. Ми будемо на «ви».
- В. З моря і суші - додому, додому!
- Г. Догоряє хмиз.
- Д. Упала перша паморозь.

3. Прочитайте текст (цифра позначає наступне речення).

(1) Велика кімната просто обставлена. (2) З лівого боку, ближче до кону, канапа. (3) За нею, у глибини далі до кухні. (4) Між дверима й канапою піаніно. (5) У задній стіні вікна на вулицю; між ними двері на балкон.

Повним є речення, позначене цифрою

- А. 1
- Б. 2
- В. 3
- Г. 4
- Д. 5

Тести

Поширені та непоширені речення

1. Непоширеним є речення

- А. Мужність не дається напрокат.
- Б. Смерть - це ще не поразка.
- В. Я нічого в житті не просила.
- Г. Вороння посідало та й замріялось.
- Д. Поезія це завжди неповторність

2. Непоширеним є речення

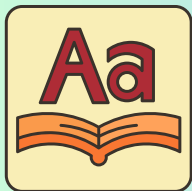
- А. Усі слова були уже чиймись.
- Б. Пахне степом сизий деревій.
- В. Ти моє перше кохання.
- Г. Ти пісня моя лебедина.
- Д. Сміються гори, доли і вершини.

3. Прочитайте текст (цифра позначає наступне речення).

(1) 1 меч у кожного свячений був. (2) Усе для нас було тоді. (3) Шуміли короги. (4) І жодна птиця свійська не вивела курчат в орлиному гнізді. (5) Вози стояти, скуті ланцюгами, і обрій зблис півмісяцем татар.

Непоширеними в речення, позначене цифрою

- А. 1
- Б. 2
- В. 3
- Г. 4
- Д. 5

Тести

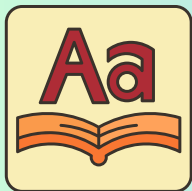
Ускладнене та неускладнене речення

1. Неускладненим є речення

- А . Не ошукай і крил не обітни!**
- Б. Вона його і досі виглядає.**
- В. Жили ми на горищах і терасах.**
- Г. Гойдалися причали і привози.**
- Д. Усе махало крилами і веслами.**

2. Неускладненим є речення

- А. Співали пісню ми про Байду і про турецького царя.**
- Б. Пишіть листи (надсилайте вчасно).**
- В. Пролітають над нами лихоліття й хмарки.**
- Г. Той клавесин і плакав, і плекая чужу печаль.**
- Д. Уже і зникло сонце за горбами.**

Тести

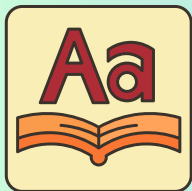
Види речень за метою висловлювання та інтонацією

1. Розповідним є речення

- А. О земле моя, земле, кому ти дорога?**
- Б. Тебе ні з ким не треба пити, каво.**
- В. Хай у Новому році буде все нове.**
- Г. Впізнай мене в холодній безвісті.**
- Д. Альбіоні, Верді, Сарасате, допоможіть цей сум перебрести!**

2. Спонукальним є речення

- А. Який він буде, наш наступний дзвін?!**
- Б. Пора сказати: Все, кінець, набридло.**
- В. Які тепер ми серцем безборонні!**
- Г. Старі записнички не можна викидати.**
- Д. Хай цей біль доболить у мені.**

Тести

Складне речення

1. Складним є речення

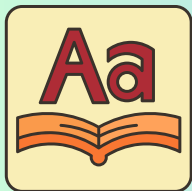
- А. Хтось перевіаний, як зерно, у ґрунт поезії впаде.
- Б. Руки шовковиць, чого ж ви залякли?
- В. Самі до себе прийдемо на сповідь і всі дрібниці витрусим з душі.
- Г. Живе там дід і баба, і курочка в них ряба.
- Д. Була це просто золота пора для музики, для пензля і пера.

2. Складним є речення

- А. Йдемо крізь ніч, крізь бурю у степу.
- Б. Вікна забиті, і висить замок.
- В. Голос криниці, чого ж ти замовк?
- Г. Я хочу на озеро Світязь, в туман таємничих лісів.
- Д. Під вікном у нас на травичці жабка, мишка і півник жили в рукавичці.

3. Складним є речення

- А. Оглянути б весь небокрай, Карпат даленіючі гори і тихий південний Дунай!
- Б. Самотні тополі і груші, накупані в місячнім сяйві, зворушливо іскрились, голубіли, туманились і мали прекрасну жіночу задуму.
- В. І, зробившись рідним братом вітру, простору і трав, кидав я нудну роботу і в зелений степ тікав.
- Г. Виглядаю лебедину зграю, може, десь у небі прошумить.
- Д. А в небі, глянь, до сонця щік огненних приклеїлась хмарини борода.

Тести

Складне речення

4. Складними є всі речення, ОКРІМ

А. Удень ще літо, а надвечір - осінь.

Б. Це зветься площа Контрактова, а ви прийшли не для контрактів.

В. Здається, часу і не гаю, а не встигаю, не встигаю.

Г. Марнували літечко, марнували, а тепер осінні вже карнавали.

Д. Він поважав художників, майстрів, у нього при дворі було їх повно.

5. Складними є всі речення, ОКРІМ

А. Хай вилітає не той самий фенікс, а зовсім інший, неймовірний птах.

Б. Долина з чашею туману, а далі - схил і небосхил.

В. Лише борись, а щастя не втече.

Г. Усе іде, але не все минає над берегами вічної ріки.

Д. Усміхається правда очима легенд, і свобода - очима неволі.

6. Складними є всі речення, ОКРІМ (розділові знаки пропущено)

А. І тільки степ і тільки спека й спека.

Б. Летить якийсь листок осінній і вже стоїш у потрясінні.

В. Тим часом гінець доганяє світання і клаптями ночі доточує дні.

Г. На цій землі було вже їм бувальців тут Бог не сіяв з неба їм крупу.

Д. Над самим краєм пролетіла птаха і кінь із балки вимчався на шлях.

Тести

Складне речення

7. Складне речення утвориться, якщо до частини
Надворі хазяйнувала зима... додати

- А. над хатами здіймалися ниточки диму.**
- Б. і щедро засипала все довкола снігом.**
- В. ховаючи землю під білу ковдру.**
- Г. давно очікувана дітьми.**
- Д. старанно вкривала все довкола снігом.**

8. Складне речення утвориться, якщо до частини
У парку гуляла осінь ... додати

- А. створюючи неперевершені шедеври з листя.**
- Б. і дарувала перехожим чудовий настрій.**
- В. і бавився барвистим листям вітер.**
- Г. закосичена жовтими і багряними стрічками.**
- Д. без жалю зривала з дерев останнє листя**

Тести

Складносурядне речення

1. Складносурядним є речення

А Пасуться тіні вимерлих тарпанів, навшпиньки ходять сутінки / сни.

Б Я не скрипковий ключ, а журавлиний тобі над полем в небі напишу.

В Віддайте мені сад, і зірку вечорову, і в полі сіяча, і вдячну цедрість нив.

Г Вікам посивіли вже скроні, а все про волю не чувать.

Д Я вчора бачила ту скелю, де був прикутий Прометей.

2. Складносурядним є речення

А Там повен двір любистку, цвітуть такі жоржини.

Б Сидять лелеки на стовпах, і ріллі дихають вологі.

В І знову тиша, лиш блукають луни.

Г Нахилися до мене і дай мені жменьку суниць.

Д Хто вдарив землю в сонячне сплетіння і спричинив конвульсії стихій?

3. Протиставний смисловий зв'язок є між частинами складносурядного речення

А Простягнеш руку - і не видно пальців.

Б Але іду, розмотую дорогу, була на прощі, помолилась Богу.

В Хто купляв собі Долю за гріш, а хто - за мільйони.

Г Чи біля тебе душу відморожу, чи біля тебе полум'ям згорю.

Д Поїдемо поговорити з лісом, і вже тоді я можу і з людьми.

Тести

Складносурядне речення

4. Протиставний смисловий зв'язок є між частинами складносурядного речення

А Цвіте земля, задивлена в свободу, аж навіть жити хочеться мені.

Б Пісень немає - і мене нема.

В Чи ти мій сон, чи ти моя уява, чи просто чорна магія чола.

Г Вона боялась осені холодної, а я боялась шуму й суєти.

Д Цвіте спориш, і заростає стежка.

5. Про одночасність подій ідеться в складносурядному реченні

А Стоять садів квітучі повені, а я зайти туди боюсь.

Б Якись кораблі даленіли, і крилами птиці шуміли.

В То мишеня майне із закамарка, то дров підкине дядько Шибиліст.

Г А сон минув, розтанув, і натомість раптовим болем обпекла свідомість.

Д Буває слава на дурняк, а в нього слава за великі гроші

6. Про одночасність подій ідеться в складносурядному реченні

А Настане час - і піде все в архів.

Б Я йду, і одуд стежкою іде, моїх полів маленький чичероне.

В То крякне крук, то коник заірже.

Г Може, це біль наш, а може, вина.

Д Моя любов чолом сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі.

Тести

Складносурядне речення

7. Складносурядне речення утвориться, якщо до частини

Липневий день мандрує пішки... додати

А бо любить простір і тепло.

Б несе веселий дзум бджоли.

В його вітає кожен двір.

Г і сонце мріє угорі.

Д дарує сонце і тепло.

8. Складносурядне речення утвориться, якщо до частини

Спека почала спадати... додати

А так що дихати стало легше.

Б та відбувалося це дуже повільно.

В хоч дихалося все ще важко.

Г поступаючись місцем північному вітру.

Д як тільки війнув вітерець.

9. Складносурядне речення утвориться, якщо до частини

Дороги розмиті... додати

А хоч надворі вже другий день стоїть спека.

Б адже осінь видалася надзвичайно дощова.

В і чується крик журавлиний.

Г бо майже тиждень дощило.

Д незважаючи на сонячні дні.

Тести

Складносурядне речення

10. Складносурядне речення утвориться, якщо до частини

Летять над нами чорні круки... додати

А шукають вітер в небесах.

Б і, черкаючи по небу крилом, скидають згори своє тривожне прощання.

В хоч нас це зовсім не бентежить.

Г і на душі стає зовсім тоскно.

Д наче тяжкі спогади про минуле.

11. Прочитайте текст (цифра позначає наступне речення).

(1) Вечоріло швидко, як взагалі в горах та в нетрах.

(2) Не встигло сонечко зникнути, як уже по-сутеніло та запала темрява.

(3) Григорій дивився ліворуч на сизі кряжі під червоним колом, пересновані червоним павутинням променів, і думка мимохіть поверталась назад, до табору.

(4) В малесенькій тісній халупці було вогко і трохи душно.

(5) Почали докучати комарі і дрібно-сінька мошка.

Складносурядним є речення, позначене цифрою

А 1

Б 2

В 3

Г 4

Д 5

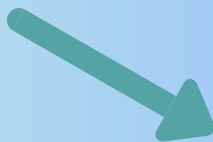
Тести

Складносурядне речення

12. Прочитайте текст (цифра позначає наступне речення).

- (1) Так ніхто не кохав.
- (2) Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання.
- (3) В день такий розцвітає весна на землі і земля убирається зрання...
- (4) Дише тихо і легко в синяву вона, простягає до зір свої руки...
- (5) В день такий на землі розцвітає весна і тремтить од солодкої муки...

Складносурядним є речення, позначене цифрою

- А 1
- Б 2
- В 3
- Г 4
- Д 5

13. Прочитайте текст (цифра позначає наступне речення).

- (1) Мої дні, мов хрести.
- (2) Я не мав і нічого не маю. на плечі твоїм шаль підіймає....
- (3) Ти стоїш і мовчиш... тільки вітер тремтить.
- (4) Зеленіють жита, і любов одивіта, і волошки у полі синіють.
- (5) Од дихання мого тихий мак обліта, ніби ім'я печальне - Марія...

Складносурядним є речення, позначене цифрою

- А 1
- Б 2
- В 3
- Г 4
- Д 5

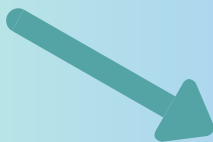
Тести

Складносурядне речення

14. Прочитайте текст (цифра позначає наступне речення).

- (1)** Недалеко перед вами стоїть валка у вісім возів.
- (2)** Верхи на тих возах високі, виплетені з лози, прикриті зверху лихою рядниною.
- (3)** Шкапійчини, що були запряжені у вози, закустрані, заморені понуро голови посихляля.
- (4)** Біля першої шкапи стоїть високий чоловік, сухий, як скіпка, чорний, як сажа.
- (5)** У нього тільки зуби біліють та виблискують гострі очі з-під настовбурчених брів, а то увесь він засмалений сонцем та густо прикритий чорною кіптягою

Складносурядним є речення, позначене цифрою

- А 1**
- Б 2**
- В 3**
- Г 4**
- Д 5**

Тести

Розділові знаки в складносурядному реченні

1. Кому перед виділеним сполучником НЕ треба ставити в реченні

А Дороги розмити чується крик журавлиний.

Б Ніч проминула і сон не приніс забуття.

В Десь голос мій шукає моїх друзів і хтось чужий кричить мені: ау!

Г Нове століття вже на виднокол і час новітню створює красу.

Д Бур'ян глушив жоржини біля хати і в генах щось взялося за косу.

2. Кому перед виділеним сполучником НЕ треба ставити в реченні

А Зажурилася Єва і Адам заклопотаний ходить.

Б Шуміли дуби і стременами вітер шумів.

В Коцій Безсмертний неперемінно вмере і всі безглуздя розум переборе.

Г Я йду і одуд стежкою іде, моїх полів маленький чичероне.

Д Мене змалку люблять всі дерева і розуміє бузиновий Пан.

Тести

Розділові знаки в складносурядному реченні

3. Кому перед виділеним сполучником НЕ треба ставити в реченні

А Верес цвіте і на серці осінньо.

Б Осіннє сонце блиснуло на мить і тільки срібна паморозь димить.

В Теплий день розхлюпує блакить і ластівки купаються в промінні.

Г Сьогодні день вщерть сонця повен і груші гупають в саду.

Д Неначе із золота звіто бджолу золотисту і ллється її пісня густа.

4. Кому перед виділеним сполучником НЕ треба ставити в реченні

А Сидять лелеки на стовпах і ріллі дихають вологі.

Б Криниця розбалакалась з відром і вікна променями протирають очі.

В Почалося у сонця безсоння і подовшали раптом дні.

Г В литаври б'є зелені косий дощ і звуки їх у простір сивий линуть.

Д Вже дикі гуси в небі пролітали і лебеді кричали крізь туман.

Тести

Розділові знаки в складносурядному реченні

5. Кому перед виділеним сполучником треба поставити в реченні

А На схилах рие кольоровий кріт і тиша тут здається гробовою.

Б Лиш десь там туга у степах чайна та рушничок золілий на хресті.

В Невже мій шлях загубиться у мотлосі і потьмяніє днів моїх скрижаль ?

Г Вже в небі місяць вистромив рогольку і на порозі намерзає лід.

Д А вже цвяхами колеться стерня і крутить хуга біле перевесло.

6. Кому перед виділеним сполучником треба поставити в реченні

А Хай світ здригнеться і на всі віки преславні будуть наш козаки.

Б А ми усе співаємо, як ми вимерли або як нас в неволю продали.

В Чого світання так ясніє в полі ген сріблиться пісенька дзвінка?

Г Вже листопад підкрався з-за дубів і гай знімає золоту перуку.

Д А все довкола мертве, зачакловане і злий чаклун глузує поблизу.

Тести

Розділові знаки в складносурядному реченні

7. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

А Пливе над світом осінь, як медуза, і мокре листя падає на брук.

Б Вже в небі місяць вистромив рогульку і на порозі намерзає лід.

В Над полем вітер віє тоскно, і дощ вже сам собі набрид.

Г Мохами беруться мури і жевріє дика малина.

Д там деь лежать озера в пригорщах долин й лути цвітуть у придорожній смузі.

8. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

А Стоїть над нами Всесвіт у зоряній кольчужі, і повен місяць сходить над нами, ніби щит.

Б Я всім чужа, і всі мені чужі.

В Кошій Безсмертний непременно вмере, і всі безглуздя розум переборе.

Г Батьки у нас безстрашні й неупокорені, і матері посивілі од сліз.

Д Знову земля кипить у боротьбі я належу не собі.

Тести

Розділові знаки в складносурядному реченні

9. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

- А** Хитаються патлашки уздовж всієї стежини, і стомлений лелека спускається на хлів.
- Б** Пливе над світом осінь, як медуза, і мокре листя падає на брук.
- В** Вижени із серця смуток - і життя стане тобі миліше.
- Г** Настане час - і піде все в архів.
- Д** Ось місяць в небесах навис - і віє скрізь відрадий холодок.

10. Пунктуаційної помилки НЕМАЄ в реченні

- А** Удвох ми з нею слухали зозульку і хмари йшли, як нетутешній дим.
- Б** Десь бджоли носять сонячний пилок, і муравель над здобиччю міркує.
- В** Бринять берези і блукають луни, людьми забуті звечора в лісах.
- Г** Під осінніми зорями затихають осель, і стає чутнішою мова роси.
- Д** Деревата ходять і в пахучій глиці лежить туман од дихання дерев.

Тести

Складнопідрядне речення

1. На складношдрядне НЕ можна перебудувати складне безсполучникове речення:

- А. Зашуміли сльози — в іншого від болю.**
- Б. Гірчить полин в бурякових борознах.**
- В. Пролинули в'ялі буріслини, зявилися в заплавах золоті ліні.**
- Г. А глиняні кручі вдовж Десни в заплавах золоті ліні.**

2. На складношдрядне речення НЕ можна перебудувати складне безсполучникове речення:

- А. Слово скаже — з пам'яті не викинеш.**
- Б. Не буде рук — обіймемося крилами.**
- В. У хат небагатій: мужо мого марна.**
- Г. Стояла груша, зеленів лісочок.**

Тести

Безсполучникове речення

1.Складним безсполучниковим є речення:

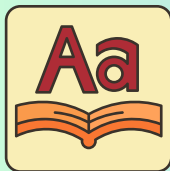
- А. В широкому колі гомоніли голоси, шурхотіли гори і тихий південний Дунай.
- Б. Місто засинає, і над морем, і в прибережних садах, і над кудлатою роботою в зеленому степу.
- В. Цвіте бузок: пахощі його ніжно лоскочуть шкільні вікна, і школярі похнюпили маленькі голівки.
- Г. У садку зацвіли абрикоси, птахи загомоніли, розсипаючи ніжні трелі.

2.Складним безсполучниковим є речення:

- А. Цвіти амаранту, міцні, як олово, виблискують на сонці.
- Б. Дощ за вікном, веселка через двір, свіжість розсипана на вулицях.
- В. У вас шовковий рушник, вишитий квітами, виготовлений із яскравого воску, огорнув вишивкою дитячу колиску.
- Г. Земля - як пальчик черепахи, лежить, не змітає столоч.

3.Складним безсполучниковим є речення:

- А. Як звікувати – не в гостях побувати, старий віз – усі речі стали незнайомими.
- Б. Збіжу, верби, клени, горішки на тин, старий віз – усі речі стали нібито іншого вигляду.
- В. У зеленій тиші між блакитно-рожевими садами – мліє солодко.
- Г. Земля – наче дівчина в молочному тумані: ніде не спить.

Тести

Безсполучникове речення

4. Складним безсполучниковим є речення

А. Кріпи класові сухі сказали – перо подумай.

Б. Колись щасливо поїхали, та поїдемо на сінокіс на Десну, на половину риби, та й на млиненя каші.

В. Буяють довкілля лист, мигдаль, хурма – усе там, що не вмерло.

Г. Бувають дощі на землі, дзвінка хурма, зябне в Дунаї, не то тебе биває в заламах провалів.

5. Складним безсполучниковим є речення

А. І якщо згадати, обличчя котика, гілочки, квіти – все коло майстрів.

Б. Тіні розбризкує колотий, гнучкий вітер, квіти невимовні й ще.

В. Їх гладко бризкає, спокійно гладить, розганяє над полями і цілу ніч щось тихо ударяють.

Г. На м'якому полі, як тонкий килим, сходяться лани, по одному тяжко злітають догори і, далеко повитягавши тонкі крила, летять, низько перелітають над ставом, зникають на протилежному березі.

6. Безсполучникове речення утвориться, якщо серед варіантів продовження речення “Стояло небо, дише і сумне, ...” вибрати:

А. а ген під небом зеленів лісочок.

Б. і хмарами ішли, як нетутешній дим.

В. немов би дитинство кликало мене.

Г. душі було нечасто й самотно.

Тести

Безсполучникове речення

7. Безсполучникове речення утвориться, якщо серед варіантів продовження речення "Липневий день мандрівку лінив ..." вибрати:

- А. усім даруючи утомливе тепло.
- В. його бліто простір і тепло.
- В. у нього веселили дзвінки бджоли.
- Г. його вітає кожний листочок.

8. Безсполучникове речення утвориться, якщо серед варіантів продовження речення "А місяць літав над довкіллям ..." вибрати:

- А. піднімається для кидання в дулаки лип.
- Б. немовби промінням обгортав ліси.
- В. мчав хмарами в бік села.
- Г. ще миготіло у нічній прохолоді.

9. Безсполучникове речення утвориться, якщо серед варіантів продовження речення "Раптом жовтого-золотого пилу..." вибрати:

- А. над лугами розметалося, над межею попливло.
- Б. вежа архангела над тином.
- В. весело миготить крізь гілля під ноги.
- Г. наче осінній дощ полився на землю

Тести

Розділові знаки в безсполучниковому реченні.

1. Кому треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

- А. На війнах, де зорі комаріють комарі.**
- Б. І в простящому смуткові вечоровім / хитнуло тиші синій оксамит.**
- В. У степах зелені / гілки немає.**
- Г. Лоша під осінні засади / засіває скрипки.**

2. Кому треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

- А. До низин / що котяться в мокру калюжу / стоять хороми при м'якій воді.**
- Б. Над полем білим – ясні колони.**
- В. І вороги мої / у світі сліз і молитв вже за тьмяніле не має.**
- Г. За ворітьми / скрипка як за пазухою мечем.**

3. Двокрапку треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

- А. В дідових листах все однакове / за шкаралупою, за ядром.**
- Б. В'януть зелені пояси / їх поглинає гостра осока.**
- В. Був світ / стала безодня в небі / упала зоря за крутий небосхил.**
- Г. Не стихає дощ / усе осінь свій рядна, вкриваючи ними і поля, і ліси.**

Тести

Розділові знаки в безсполучниковому реченні.

4. Двокрапку треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

А. Один-єдиний дотик абсолютного / моя душа відкрилась, як Сезам.

Б. Не схаменешся / пів життя позаду.

В. І груші вже тоненької голосочок / вона в дитинство кликала мене.

Г. Вітер безжальний вітер колобродить / з шуму стежка дичками вгинається.

5. Двокрапку треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

А. Метелик жайворон-серень / літня пора промина.

Б. Йде весна / то не зигне народу.

В. І в ясного сонця промінь уросистий / у тіні кущів була відрадна прохолода.

Г. Під шум і спів дощової краплі / у нього відслоєно ясний зір.

6. Двокрапку треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

А. Мовчить спляче вікно / в обіймах вітру ніч віщує загорітих зграями.

Б. День за днем в'ються вітри / летять хмари.

В. Шепочуть осоки / бліде листя зів'яло.

Г. Стояла груша / зеленів лісочок.

Тести

Розділові знаки в безсполучниковому реченні.

7. Двокрапку треба поставити, якщо серед варіантів продовження речення "Ліс стоїть закурений..." вибрати:

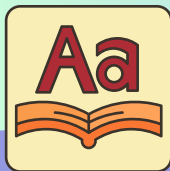
- А. тихо полощучи на вітах своє пишне вбрання.**
- Б. йому ось-ось треба скидати своє пишне вбрання.**
- В. і ще несміливо грається його пишним вбранням.**
- Г. його пишними убраннями милуються спорожнілі ниви.**

8. Безсполучникове речення утвориться, якщо серед варіантів продовження речення "Раптом жовтого-золотого пилу..." вибрати:

- А. над луками розметалося, над межею попливло.**
- Б. вежа архангела над тином.**
- В. весело миготить крізь гілля під ноги.**
- Г. наче осінній дощ полився на землю**

9. Двокрапку треба поставити, якщо серед варіантів продовження речення "Дороги розмиті..." вибрати:

- А. осівши вицвіла надзвичайно в'язка.**
- Б. одна осінь видалася надзвичайно дощова.**
- В. а дощі були не дуже дощові.**
- Г. бо майже тиждень дощило безперестанку.**

Тести

Розділові знаки в безсполучниковому реченні.

10. Двокрапку НЕ треба ставити між частинами складного безсполучникового речення:

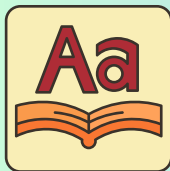
- А. Чай осінь така осінь / людка починається з добра.**
- Б. Тільки день починається / тільки все збирається жити.**
- В. Я знав / слабкість і лінь — відчай і лінощі.**
- Г. Здалось / ніби ми летимо з вітрами.**

11. Двокрапку треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

- А. Летіли понад високими вежами / під парусом під парусом висілий корабель.**
- Б. Не забруднуй веселу ясність / не осміюй святого.**
- В. Це — справжнє диво природи / зграйка легкокрилих баб.**
- Г. Степ пишається весною / виблискує на снігу весняне світло.**

12. Тире треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

- А. На моїх очах тече печальна / життя зникає, як ріка Почайна.**
- Б. Я знав / то чекаєш теж...**
- В. Підійми тільки очі угору / знову станеш ти наче дитя.**
- Г. Світяться каштани / усміхається обрій з-під брів.**
- Д. Нема чого печалитися всеу / зникало бід минулого і мене.**

Тести

Розділові знаки в безсполучниковому реченні.

13. Тире треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

А. Уже в небі зорі висіли мак / і дороги сплять над ставом очеретяним.

Б. А місяць світить із куполі лугів / у дуплах срібних лип піддзвонюють бджоли.

В. І тут я раптом згадав нашого народу / лан без сусідів, пасіку до нашестя.

Г. Пасіка мовчить / ніщо не ламає густої пільми, і мліє тьмяна пригорщ.

14. Тире треба поставити між частинами складного безсполучникового речення:

А. Зараз я мушу відповісти собі / чому буття не вічне?

Б. Здамо останній острів свободи / і сонцю буде гірко.

В. Ночами по полях літають роями / і щось живе в ними.

Г. А піднятих річок зривають вітри / сині рюкзаки міняються в полях.

15. Тире треба поставити, якщо серед варіантів продовження речення "Устало сонце..." вибрати:

А. тихо лагідно на землю впало.

Б. і розбіглися вітри.

В. і срібний дощ зірвав злагоду хмарами.

Г. на південь потяглися журавлі.

Тести

Розділові знаки в безсполучниковому реченні.

16. Пунктуаційну помилку допущено в складному безсполучниковому реченні "Несподівана здійнялася вітер..." обрати:

- А. Поривом закружляв сухе опале листя.
- Б. В задвірки.
- В. Дерево листя вдало до долу.
- Г. Від вітряного зрушення з дерев обсипає листя.

17. Пунктуаційну помилку допущено в складному безсполучниковому реченні:

- А. Так уже склалося, що життя пламиться.
- Б. Цієї ніжності, у нього добрі очі.
- В. Блішаний звук води, веселих крапель кроки.
- Г. Гроза погіршувала бурю, були ми з нею тет-а-тет.

18. Пунктуаційну помилку допущено в складному безсполучниковому реченні:

- А. Затінок, сутінки, день золотий.
- Б. Не викидайте слова з пісні, залишиться болюча рана.
- В. Світлі ночі, вербини дні.
- Г. Горять у руках золота колиска, блакитні вії хата підніма.

Тести

Пряма мова

1. ПРЯМУ МОВУ ДОДАНО В РЯДКУ

А. Стислість, як сказав Ліхтенберг, корисна завжди і всюди, особливо в серйозних справах.

Б. У далі покликав Далі, покликав у сині простори, ніщо нас тепер, Сальвадоре, не втримає вже на землі.

В. Є таке слово, на вірі настояне: «Будьмо! Собою! А отже, усім!»

Г. Ввічливість зовсім не «проста» річ: по-справжньому подякувати теж одна з дорогоцінних простих речей, на яких тримається світ.

Д. Хто не знає чудової української пісні «Тече річка невеличка з вишневого саду»!

2. ПРЯМУ МОВУ ДОДАНО В РЯДКУ

А. Максим думав про скриню Пандори: уся справа в тому, у чийх руках буде ключ від скрині.

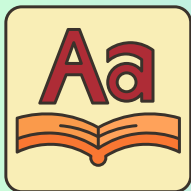
Б. І поки Ромко розповідав, як він весь замерз, бо йти більше не міг, Тосько стояв у нього перед очима під грушею

В. Сотники знали, що коли Наливайко починає про гречану кашу и овес, то щось має бути: або ж похід, або ж бій.

Г. Чути було, як у вікна б'є дрібний осінній дощик і як Іван Іванович щось розповідає синові.

Д. Очевидно, неспроста кажуть: «Заговори, щоб я тебе побачив».

Тести

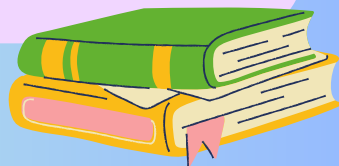
Пряма мова

3. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

- А.** Підвівся Іскра, полковий обозний: «Я прошу, люди, вислухать мене».
- Б.** «Я, каже, й стежку обмину в їх бік і закроплю свяченою водою!» ми тобі віддячимо?», казала так Бобренчиха не раз.
- В.** чим же
- Г.** Вже й Гриць мені повторював: «Затям: любов любов'ю, а життя життям»,
- Д.** «Марусю! каже. Я прийшов навіки. Я на коліна стану!»

4. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

- А.** І він спитав: «Чому ж ти не прийшла у іншу пору, в час мого цвітіння?»
- Б.** «Панове судді я прошу пробачення», - сказав Горбань з паперами в руці. - «З'ясую стисло свідкам звинувачення, щоб не збивали суд на манівці».
- В.** І осінило раптом Горбаня: «А, може, то було якесь дання?»
- Г.** «Вже стільки літ суддюю у Полтаві, - сказав суддя. - Сиділи всякі тут на лаві».
- Д.** «Та що це, люди? Дівчину на муки?!» - Лесько Черкас аж вийняв шаблю з-під поли.

Тести

Пряма мова

5. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

А Підвівся Іскра, полковий обозний: «Я прошу, люди, вислухать мене».

Б «Я, каже, й стежку обмину в їх бік і закроплю свяченою водою!»

В «І чим же ми тобі віддячимо?», казала так Бобренчиха не раз.

Г. Вже й Гриць мені повторював: «Затям: любов любов'ю, а життя життям».

Д «Марусю! - каже. Я прийшов навіки. Я на коліна стану!»

6. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

А. Тонкими голосочками виводимо: «Ой на річці, на Йордані, там Пречиста ризи прала...»

Б. Питаю: «Мамо, ця вода цілюща? Скропити рани тато оживе?»

В. «Оце так віз!» сміявся. «Не доскочиш».

Г. «Бо ти такий вже, чоловіче, зроду, все б тільки очі й витріщав на вроду», - сказала жінка з усміхом терпким.

Д. «Іване! Брате! Як ти встиг?» кричав Лесько і тряс його за груди.

Тести

Пряма мова

7. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

- А.** «Не смійся, - каже. Так воно і є. Не так ті кулі козаку страшні, як це щоденне пекло метушні».
- Б.** Колядники співають під дверима: «Ой чи є, чи нема пан-господар вдома?»
- В.** Мартин Пушкар бровою ворухнув: «Вчинили ви, сказати б, нестатечно».
- Г.** «От бачте, мамо, все і обійшлося», говорила й цілувала матері волосся.
- Д.** «Варшава далі»: усміхнувся дяк.

8. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

- А** Ввійшов, як грім, і мовив хрипкувато: «Полковнику, вам лист од кошового».
- Б** Аж хтось тоді сказав: «А не дай Боже, так танцювать навиворіт душі!»
- В** «Порадили... суддя сказав тоді й додав: Таким, котрі аж надто сердобольні, не місце у суді».
- Г** Іскра промовив: «Полтава карає співця!»
- Д** «Знаскока тут не можна, сказав суддя: Тут, чоловіче, треба Соломона».

Тести

Пряма мова

9. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

А «В такому разі будемо відверті, сказав суддя, бо тут не до прикрас».

Б. «Та я, кажу, не зовсім із Полтави».

В. А він мені: «Моя ти голубичко! Страданіє, як кажуть, возвиша!»

Г. Як гукне ж Ярема на свої гайдуки: «Візьміть Байду добре в руки!»

Д «Послухай, - каже, дівчино з Полтави, де ти навчилась брати ці октави?»

10. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

А. Іде старенький, все щось бубонить: «Коли я в бурсі пізнавав науки, Афіни й Рим пройшли крізь мої руки».

Б. «Якщо ми здійсним ці статті угоди,- дозорц і гомоніли на валу,- то й цей останній острівок свободи -Полтавщина- потрапить в кабалу!»

В. Блюзнірська мисль запала мені в душу: «Чому на них молитися я мушу?»

Г. Зітхає дяк, бурмоче:- «Ех-хе-хе! Холодний світ, бодай йому лихе!»

Д. Іван узяв ту руку, мов крижину «Як мені ти стала за дружину!»

Тести

Пряма мова

11. ПУНКТУАЦІЙНУ ПОМИЛКУ ДОПУЩЕНО В РЕЧЕННІ

- А.** Лесько сказав: «Хіба це голод? Ні. Це просто піст. На те ж воно й Пилипівка».
- Б.** «І знов земля кипить у боротьбі, і знову я належу не собі,- сказав Іван».
- В.** «Батурин, Батурин, Батурин!» лунає мені навздогін.
- Г.** «Цавет танем!»- кажуть прощаючись вірмени.
- Д.** «Ти собі зятям,- сказала вона суворо.- За мене треба платити життям, а я принесу тобі горе».

12. НЕПРАВИЛЬНО перебудовано речення з прямою мовою на речення з непрямою мовою

- А.** «Татку, поведи мене вище, на перевал», - не раз уже просила Натела. Натела не раз уже просила татка, щоб той повів її вище, на перевал.
- Б.** «І все ж ваші літаки красивіші», - каже Тоня до брата, мовби втішаючи його. Тоня, мовби втішаючи брата, каже йому, що їхні літаки красивіші.
- В.** Часто кажуть: «Ясні зорі то найкраще в цілім світі». Часто кажуть, що ясні зорі то найкраще в цілім світі.
- Г.** «У нас, професоре, саме жнива», натякнув Деркачов. Деркачов натякнув професорові, що в них саме жнива.
- Д.** «Ти звідки?» - запитав Черниш Казакова. Черниш запитав Казакова, звідки ти.

Тести

Пряма мова

13. Речення

Чекаю дня, коли собі скажу: «Оця строфа, нарешті, досконала» треба перебудувати на речення з непрямою мовою так

- А.** Чекаю дня, щоб, нарешті, сказати строфі, що вона досконала.
- Б.** Чекаю дня, щоб назвати строфу досконалою.
- В.** Чекаю дня, коли скажу собі, що ця строфа, нарешті, досконала.
- Г.** Чекаю дня, коли нарешті назву строфу досконалою.
- Д.** Дочекавшись дня, назву строфу досконалою.

14. Схемі «Пряма мова», автор відповідає речення (окремі розділові знаки пропущено)

- А.** Запальна людина робить дурниці, розважлива зносить усе знаходимо у Святому Письмі.
- Б.** Мало хто служить народові мовиться у сентенції Івана Огієнка і в цьому наша трагедія.
- В.** Рабство - річ ганебна пише Шиллер але рабська психологія в свободі гідна зневаги.
- Г.** Василь Симоненко зауважував Якщо на твої прорахунки вказує твій ворог, то в тебе немає справжніх друзів.
- Д.** А мати кличе нас Дивіться каже діти, он воду із Дніпра веселка позича.

Тести

Пряма мова

16 . Прочитайте діалог.

- Маємо допомогти безпритульним тваринам пережити ці лютневі морози, сказав ветеринар. -Тому варто розгорнути волонтерський рух, підтримав його хлопчина років дванадцяти.

Точно передає зміст діалогу речення

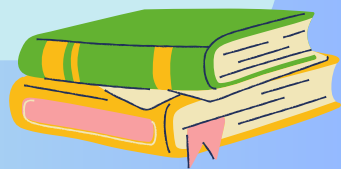
А. Дванадцятилітній хлопчина наполіг на запровадженні волонтерського руху. бо це, на думку ветеринара, врятує безпритульних тварин від морозів.

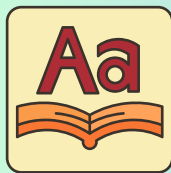
Б. Ветеринар запитав дванадцятилітнього хлопчину, чи не варто запровадити волонтерський рух, щоб врятувати безпритульних тварин від сильних морозів.

В. Хлопчина-підліток запропонував розгорнути волонтерський рух, коли ветеринар зауважив, що треба допомогти безпритульним тваринам пережити лютневі морози.

Г. Ветеринар підтримав ідею хлопчини дванадцяти років щодо розгортання волонтерського руху, аби врятувати тварин від сильних морозів.

Д. На думку ветеринара, волонтерський рух, про який говорив дванадцятилітній підліток, має врятувати безпритульних тварин від сильних морозів

Тести

Пряма мова

17. Прочитайте діалог (цифра позначає наступну репліку).

- (1) Петре Григоровичу, наші параолімпійці вже здобули десяте золото!
- (2) Друже, хіба вони не найкращі?
- (3) Учителе, звідки в них береться ця сила волі?
- (4) Миколко, їхній дух бере гору над людськими можливостями.
- (5) Тренере, гайда працювати, щоб бути гідними цих хлопців і дівчат!

НЕПРАВИЛЬНО утворено форму кличного відмінка в репліці, позначеній цифрою.

:

1 А

2 Б

3 В

4 Г

5 Д

18. Прочитайте діалог (цифра позначає наступну репліку).

- (1) Сусіде, чому твої яблука кращі, ніж у мене?
- (2) Іллю, сусідське завжди здається привабливішим.
- (3) Василю, думаєш, що я тобі заздрю?
- (4) Чоловіче, ми стільки років живемо хата в хату, що заздрощі безсилі перед нашою дружбою,
- (5) Твоя правда, мудрецю.

НЕПРАВИЛЬНО утворено форму кличного відмінка в репліці, позначеній цифрою

:

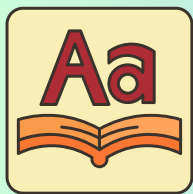
1 А

2 Б

3 В

4 Г

5 Д

Тести

Пряма мова

19. Прочитайте діалог.

- Максиме, не можна переходити вулицю на червоне світло, переконував однокласника Олег.
- Знаю, але машина ще далеко, відповів Максим.
- Але ж ти подивився тільки справа, а зліва їде вантажівка, наполягав на своєму Олег.

Останню репліку співрозмовника Максим має інтерпретувати для себе як те, що Олег

- А.** розуміється на транспортних засобах
- Б.** попереджає про небезпеку
- В.** наголошує, що по вулиці двосторонній рух
- Г.** відвідує автошколу
- Д.** хизується своїми знаннями

20. Прочитайте діалог.

- Скільки світла в цих соняхах! вигукнув Орест.
- Ти радієш так, ніби ціле літо не бачив сонця, з усмішкою промовила Юстина.
- Та ні, просто соняхи дарують ще більше тепла, відповів Орест

Останню репліку співрозмовника Юстина має інтерпретувати для себе як те, що Орест

- А.** не любить зими
- Б.** доводить, що соняхи теплолюбні рослини
- В.** улітку був надто заклопотаний
- Д.** не хоче прощатися з літом
- Г.** захоплюється чарівністю соняхів

Дорогий друже!

Сподіваємося, що ти опрацював навчально-методичний посібник «Синтаксис української мови для НУШ: візуальний путівник у таблицях і схемах».

Синтаксис - це не просто набір правил, а жива структура мови, що допомагає формулювати думки, міркувати, спілкуватися, висловлюватися. Маємо надію, що наші схеми та таблиці стануть зручним орієнтиром у світі складних синтаксичних конструкцій.

Хай українська мова звучить красиво, правильно та впевнено!

Навчальне видання

Мацюк З., Масюк Ж., Яремчук О.

**Синтаксис української
мови для НУШ:
візуальний путівник у
таблицях і схемах**

Формат 60x84 1/16. Обсяг 4,42 ум. друк. арк., 4,08 обл.-вид. арк. Зам. 4.

Виготовлювач – (м. Луцьк, вул., тел. (0332)).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 4607 від
30.08.2013 р

